

6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑΣ
(ΤΖΙΟΒΑΝΙ ΠΑΣΚΟΛΗ)
ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ
ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΓΑΝΟΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΟΜΠΡΟΣ
ΑΓΓΕΛ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΛΙΜΠΕΡΑΤΟΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
†ΔΗΜ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ
ΟΡΕΣΤΗΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ
ΑΝΑΝΤΑ, Α.Π., ΑΝΤΙΦΑΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΓΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

— ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ —

δέν έπεδόθησαν συστηματικώς εις τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐλάχιστοι τὸ ἀσπάσθησαν ἀπὸ κλίσεων. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ξένον τύπον, τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν αἰγυπτιακόν. Ἄλλὰ κι' αὐτὲς οἱ μετρημένες δημοσιογραφικὲς ἀξίες μας, δέν εὐρίσκουν κανένα ἔδαφος ἀναπτύξεως ὅλων τῶν προσόντων τους. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπογοητευμένες. Δέν υπάρχουν στάδια δημοσιογραφικῆς ἀμίλλης καὶ λείπει τὸ ἀναγνωστικὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ γράφων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐργάζεται μέσα εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν ἀδιαφορίας. Ἔγειναν κατὰ καιροὺς, μερικὲς προσπάθειες, ἐμφανίσεως ἀρτίων ἐλληνικῶν ἐφημερίδων. Θ' ἀναφέρω τὴν περίπτωσιν πράγματι ἐκλεκτοῦ δημοσιογράφου τοῦ Καΐρου, ποῦ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἴδρυσεν μίαν ἐφημερίδα, τῷ 1910 τὸ πρῶτο φύλλο ποῦ δέν τὸ ἔγραφε τὸ ψαλλίδι καὶ εἶχε καὶ ἀρκετόν, ὅπως δὴποτε τοπικόν χρῶμα. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἡ κυκλοφορία του δέν ὑπῆρξε διόλου ἀντάξια τῆς προσπάθειάς ποῦ καταβάλλετο δι' αὐτὸ καὶ σήμερα ζῆ τὴν ζωὴν τῶν ταλαιπωρημένων ἐφημερίδων. Φυσικὰ δέν καταβάλλεται πλέον ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἡ παλαιὰ προσπάθεια, διότι δέν υπάρχουν πλέον πόροι διὰ νὰ καταβληθῇ. Ἐλέχθη ἀπὸ μερικοὺς ἐπισήμους μας ὅτι ἂν αἱ ἐλληνικαὶ ἐφημερίδες ποῦ ἐκδίδονται εἰς τὴν

Αἴγυπτον, ἦσαν ὀλιγώτεροι εἰς ἀριθμὸν—ὑπάρχουν τρεῖς ἡμερήσιαι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τρεῖς εἰς τὸ Κάϊρον, δύο ἑβδομαδιαῖαι εἰς τὸ Πόρτ Σάϊδ, ἕξη περιοδικά, ἐκ τῶν ὁποίων τρία θρησκευτικά—θὰ μπορούσαν, αἱ ἡμερήσιαι τοῦλάχιστον, νὰ ἔχουν μεγαλειτέραν τῆς σημερινῆς κυκλοφορίαν. Δυνατόν. Ἀλλὰ δέν εἶνε μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερησίων ἐφημερίδων ποῦ ἀντιτίθεται εἰς τὴν κυκλοφορίαν των. Εἶνε καὶ τὸ ἄλλο, ποῦ προανέφερα: ἡ ἔλλειψις εἰς τὴν Αἴγυπτον, φιλιαναγνωστικότητος. Τὸ κοινὸν ἐδῶ θεωρεῖ σχεδὸν ἱκανοποίησιν τοῦ ὁσάκις μπορεῖ νὰ διαβάσῃ τὴν ἐφημερίδα ὅπως ἀκριβῶς ὁ τζαμπατζῆς βλέπει θέατρον. Ἀλλὰ, τότε οἱ δημοσιογράφοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε μαχαραγιάδες.

Ἐδῶ νομίζω, ὅτι μπορεῖ νὰ ἐκπνεύσῃ ἡ ἐπισκόπησις τοῦ ἔλλην. τύπου τῆς Αἰγύπτου. Αὐτὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε συναφῶς, σὲ γενικὲς γραμμὰς καὶ αὐτὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν πραγματικότητα. Πέραν τοῦ κειμένου αὐτοῦ, δέν θὰ ὑπῆρχε παρὰ μόνον φλυαρία, διὰ τὴν ὁποίαν δέν θὰ ἄξιζε κανεὶς ν' ἀπησχόλει οὔτε τὰς λινοτυπικὰς μηχανὰς, οὔτε τὸν μετ' αὐτὰς ἐρχόμενον ἀναγνώστην...

ΑΓ. ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ

Εἰλικρίνεια

ΕΣΥ θάπρεπε νάχες γεννηθῆ στῶν εἰδυλλίων τὸ χρυσὸ τὸν αἰῶνα, ποῦ τῆς ρομαντικῆς τέχνης οἱ ἀνθοὶ θᾶστεφαν τὸ κεφάλι σου κορώννα.

Σήμερα, τῶν δακρῶν καὶ τῶν θυμῶν εἶν' ὁ καιρός, τῶν μαύρων τῶν ἀνθρώπων, ποῦ σβύνει τὴ λατρεία τῶν Βωμῶν καὶ τὴν αἰθρία τῶν γαληνῶν μετώπων.

—Μὰ νά! γιὰ μένα βρέθηκε ὁ ποιητής! (Μὲ τὴν ἀπλὴ καλὴ καρδιά σου θὰ εἶπες). Κ' ἐγὼ δέν εἶμαι παρὰ ὑποκριτής, ποῦ ἴσως σοῦ προξενήσω κι' ἄλλες λύπες.

Ἀπὸ τὸν Ἄδη ὡς τὰ ὕψη τοῦρανοῦ μᾶς στροβιλίζει ὁ Ἔρωτας... Εἶν' ἄλλο; Στὸ χάος τοῦτο μετέωρος, μὲ νοῦ παράλυτο, σπαράζω κι' ἀμφιβάλλω.

Τὸ φίλημά μου, Ἰούδα εἶναι φιλί τὰ λόγια μου, παλάτια «ἐπὶ τῆς ἄμμου»,

τὴν κολασμένη, τὴν ἀμαρτωλὴ ἄφησε, στὴν ἀπόγνωση, καρδιά μου.

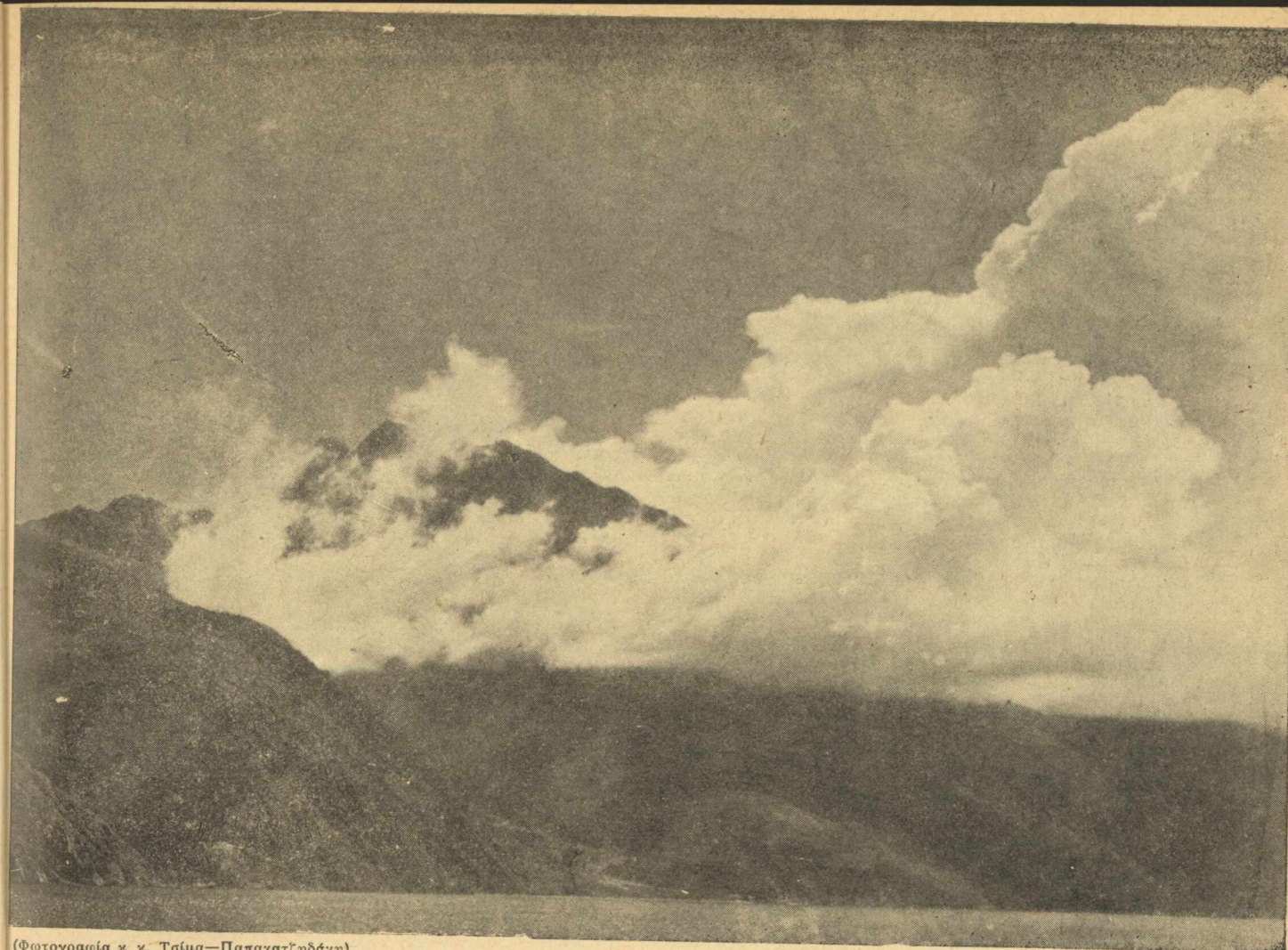
Ζῆσε, ὅπως ζῆς μὲ τ' ὄνειρό σου, ἀπλή. Γιὰ τὴν πεζὴ ἐποχὴ μας κλαῖγε ἀνάιτια καὶ μὴν πιστεύεις σὲ μιὰ ἀγάπη ἀπατηλὴ ποῦ μιὰ ἄσκοπη θὰ σοῦναι περιπέτεια...

Ἦ! ἐσύ. ποῦσαι ἡ ἀλήθεια κι' ὄλη φῶς μὲ τὴν καλὴ κι' αἰσθαντικὴ καρδιά σου, δέξου νὰ γείρη ὁ πόνος μου ὁ κρυφὸς καὶ νὰ τὸν νανουρίσης στὴν ποδιά σου.

Θέλω νὰ κλάψω νὰ προσευχηθῶ στὰ πόδια σου, μικρὸ παιδί μ' ἀφέλεια καὶ μένα χάδι σου νὰ κοιμηθῶ κ' ἐχτίμα τὴ στερνὴ μου μεταμέλεια...

Ἀλεξάνδρεια 1939

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΗΣ

(Φωτογραφία κ. κ. Τσίμα—Παπαγατζηδάκη)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΜΙΑΣ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΟΝ

τελευταῖο καιρὸ, συχνότατα γίνεται λόγος γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, τόσος, ποῦ γεννιέται μέσα μας ἡ ἐπιθυμία νὰ τὸ ἐπισκεφθοῦμε καὶ νὰ τὸ γνωρίσωμεν. Ζοῦμε, ἴσως πολὺν καιρὸ μὲ αὐτὸ τ' ὄνειρο ποῦ πολλὲς φορὲς δέν κατορθῶναι νὰ γίνῃ πραγματικὸ τῆς. Γνώρισαν γονεῖς ποῦ πάνω στὴν ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ των ζήτησαν τὴ σωτηρία του τάζοντάς το σ' αὐτὸ κι' ἀφιερώνοντας τὸ στὴ λατρεία τῆς θρησκείας ἐκεῖ πέρα. Πολλοὶ τ' ὀνομάζουν Ἀκρόπολη τῆς Χριστιανισμοῦ ἄλλοι Κιβωτὸ τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων, κι' ἄλλοι Μέκκα τοῦ μοναχισμοῦ. Νομίζω πῶς δέν εἶναι τίποτα ἀπ' αὐτὰ: τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι Ἱστορία καὶ τίποτε ἄλλο.

Ἡ χιλιετής στάσιμη ζωὴ του μέσα ἀπὸτόσα καὶ τόσα γεγονότα καὶ πρόσωπα, οἱ θρύλλοι κι' οἱ παραδόσεις του ποῦ κυκλοφοροῦν μὲ αὐξάνουσαν καθημερινῶς ταχύτητα στὰ πέρατα τοῦ Κόσμου, ἡ ἐξαφανισθεῖσα μὲ τὰ μουσικὰ τῆς τέχνης τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς ποῦ μόνο σ' αὐτὸ σώζονται τὰ σπουδαιότερα ἴχνη τῆς, ἡ στείρα ἀπὸ κάθε ἀποψη ὑπαρξή του, κ. ἄ. δημιουργοῦν μίαν μοναδικὴ γιὰ τὴν Ἱστορία ἀτμοσφαῖρα ὅπου βρίσκει πρόσφορο ἔδαφος ἡ φαντασία, γιὰ νὰ πλάσῃ ὅτι εἶναι ἐπιδεκτὸ σ' αὐτὴ. Ἔτσι ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπειροὶ φανταστικοὶ θρύλλοι, ὑποθέσεις ἀμφίβολες, ἀναντήρητες ὅμως, γιὰτὶ ἔχουν ριζωθεῖ τόσο γερά στὸ μυαλὸ τῶν ἀνθρώπων ὥστε νὰ θεωρεῖται σὰν ἱεροσουλία ἡ ἀμφισβήτησὴ των.

Ζεῖ κανεὶς σ' αὐτὸ τὴς ὠραιότερες στιγμῆς, πλέοντας μέσα στὴς παντοῖες διηγήσεις ἀπιθάνων θαυμάτων, ἱστοριῶν παλαιᾶς μοναχικῆς ζωῆς μὲ τὴς βασάνους, τὴς προλήψεις, τὴς ταλαιπωρίας καὶ δοκιμασίας τῆς. Οἱ καλόγεροι ποῦ τὰ διηγοῦνται ἐκεῖ μὲ θρησκευτικὴ κατάνυξη, —γιὰ νὰ σὲ πείσουν γιὰ τὴ ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων, γιὰ τὴ χαμηλότητα τῆς ἐποχῆς μας, γιὰ τὸ διαφορετικὸ τοῦ χαρακτήρος μας, ψαρεύουν μέσα ἀπὸ τὸ βλέμμα σου, καὶ τὴ νηφαλιότητα σου τὴς ἐντυπώσεις ποῦ ἔχεις ἀπὸ τὴς διηγήσεις των καὶ κανονίζουν τὴς σχέσεις των (.....πολλὲς φορὲς καὶ τὴν περιποίησίν των) ἀνάλογα μὲ τὴς κρίσεις των γι' αὐτὲς. Ἀλλοίμονο, ἂν ἔχεις ἀντιρρήσεις... Ὅπως καὶ νᾶναι ὅμως, δέν εἶν' εὐκόλο νὰ σβυσθῇ καὶ νὰ διαγραφῇ μὲ μίαν μονοκοντυλιά ὅτι σεβάστηκεν ὁ χρόνος, ὅτι ἔζησε ἡσυχὰ καὶ μονότονα 20 δλόκληρους αἰῶνες μέσα στὴ δαψιλὴ προστασία Αὐτοκρατόρων, Βασιλέων, Τσάρων, Κραλλῶν, Βοεβοδῶν καὶ ἄλλων μεγιστάνων, ὁποῖοι εἶναι οἱ μεγάλοι ἱδρυταὶ του.... Καὶ μπροστὰ στὰ τόσα ἄλλα του χαρίσματα μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεπηδᾷ ἕνα ἄλλο, ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον σὲ μᾶς περισσότερο καὶ στὴν ἐπιστήμη Ἅγιον Ὄρος—συγχωρεῖται τὸ ὅτι ἡ περιοχὴ αὐτὴ μέσα στὴν τόσο μακράωνη ζωὴ τῆς ἔμεινε στάσιμη, καθυστερημένη σὲ ὅλα, στείρα ἀπὸ πρόοδο καὶ ἐξέλιξη καταδικασμένη ἀφ' ἑαυτοῦ τῆς..... Συγχωρεῖται, γιὰτὶ, πρὸ παντός ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι Ἱστορία, εἶναι κι' ἕνα ἀπέραντο Μουσεῖο Τέχνης,

τέχνης σπάνιας και μοναδικής, που συγκέντρωσε μέσα της τα πιο πολύτιμα χαρίσματά της.

Η παράδοση φέρνει το "Άγιον Όρος" ιδρυμένο από τον Δ' αιώνα κι' απ' τους πρώτους Χριστιανούς Βασιλείς, το Μεγάλο Θεοδόσιο και την θυγατέρα του Πουλχερία. Άλλα η ιστορία που αλληλοσυγκρούεται συχνότατα με τ' Άγιορειτικά πράγματα, κι' είναι πάντοτε αντίμετωπη με τις παραδόσεις των, θέτει ως χρονολογία ιδρυτική για τη μοναχική ζωή εκεί, το Θ' αιώνα, όπου κατά τις έρευνές της πρωτοπάτησε ο δσος Πέτρος ο Άθωνίτης, ο ιδρυτής του μοναχισμού και της πρώτης σοβαρής και οργανωμένης, κατά το σύστημα του πραγματικού μοναχισμού που υπήρχε από έτων πριν στις έρήμους της Λιβύης κι' άλλου.—της σωζομένης και σήμερα κι' άκμαζούσης μονής της Μεγίστης Λαύρας.

Ο άγιορειτικός μοναχισμός είναι συνέχεια της μοναχικής ζωής της Αλυπτού. Ξέρομε πόσο άπλωμένος ητο εκείνη την εποχήν ο μοναχισμός εκεί. Διάφορες όμως επιδρομές έχθρων του, άκολουθούμενες από πύρ κι' άλλες καταστροφές τον έξετόπιαν προς την Παλαιστίνη' εκεί άλλοι έχθροι, οι Βεδουίνοι τους άνέμεναν. "Ετσι άναγκάστηκαν να διασπαρουν σε μέρη που κατοικούντο. Κι' έπειδη δέν τους άρεσε να συνορεύουν με ανθρώπους του «κόσμου τούτου», πήραν διευθύνσεις για διάφορους τόπους. Μιά απ' αυτές τους έφερε στο "Άγιον Όρος." Ο τόπος εκεί ητο όλίγον γνωστός, γιατί ως τώρα ήταν άπρόσιτος απ' τα δάση του και την άγριότητά του, κι' άκατοίκητος από τις τρικυμίες που έκαμνε ο έπικίνδυνος δέσματος. Α κ ρ α θ ω ς —το Νύμφαιο δηλ. άκρωτήριο. Και μās είναι γνωστή η πανωλεθρία του Ξέρξου, όταν με το στόλο του άπειπειράθη να τον διέλθη για να κατέλθη προς την "Ελλάδα κατακτών αυτήν κι' επιβάλλοντας της τον έξοριστο των Άθωνων, τύρρανο, τον Ιππιάν.

Λίγοι τον ήξεραν και άνάμεσα σ' αυτούς οι περισσότεροι ήταν οι πειρατές. Η διάφορες παραδόσεις διασώζουν ότι τα παράλια του ήταν τόποι, όπου οι τελευταίοι φύλαγαν τα λάφυρά τους προφυλάσσον-

τας τα από κάθε έξωτερικό ή ξένο κίνδυνος. "Αλλωστε οι ίδιοι τον είχαν έρημώσει λίγο διάστημα πριν, άναγκάσαντες τους ποιμένες κατοίκους του να τον εγκαταλείψουν περίτρομοι και να τραπουν προς μακρινές διευθύνσεις. Τόν τόπο αυτό διάλεξαν ως καταφύγιόν των και για να κρύψουν τη μοναξιά των οι περιπλανώμενοι τώρα μοναχοί της Αλυπτιακής γής.

Ο "Άθως—έτσι λεγόταν τότε το σημερινόν "Άγιον Όρος, έξ άφορμής του όρους του "Άθωνα που έδέσποζε με το ύψος του (2035 μέτρα) της όλης εκείνης περιοχής,—τους έδέχθη.

Σιγά-σιγά η περιοχή του πλημύρισε γιατί γρήγορα διεδόθη το νέο καταφύγιό των. Και δέν άργησε να φανούν σε μικρό σχετικώς διάστημα εις την "Αθωϊτιδα γή πολυάνθρωπα μοναστήρια, παρόμοια με τ' άλλα που προϋπήρξαν σε άλλες μεγάλες μοναστικές περιοχές—η ιστορία αναφέρει πάνω από 200 ιδρυμένα στο "Άγιον Όρος μέχρι στα 1900—στα όποια ο μοναχισμός συνεχιζόταν με όλους τους τύπους που έκρατούντο στα πρώτα άσκητικά κέντρα που γνωρίζομε,—της Νιτρίας της Θηβαΐδος κ. ά.

"Εν τώ μεταξύ άρχισε να γίνεται κίνησις για την οργάνωσή του. Την ανέλαβαν οι σοβαρότεροι του παράγοντες με τυπικά, με κατευθύνσεις, βαθμούς, προγράμματα, κατοχυρώσεις, και προνομίας. Η αύξησις των μοναχών, το χτίσιμο πολλών μονών, τα όρια που είχαν παραχωρηθή στην περιοχή αυτή του "Αθω, την καταχτημένη τώρα από τον καταπληχτικά αύξηθέντα μοναστικό πληθυσμό του τον φθάσαντα μέχρι του λαϊμού της χερσονήσου του όπου ένώνετο με την ύπόλοιπη Χαλκιδική, όπου ο Ίσθμος—και όπου ο Δαρείος ο Ύστασπου είχε διορύξει το έδαφος για περάση τον στόλο του, τον επόμενο χρόνο της πανωλεθρίας τούτου διά του Νυμφαίου άκρωτηρίου έρχόμενος έτσι να εκδικηθή και να καθυποτάξη την "Ελλάδα—κλπ., οφείλετο κυρίως στην ευνοια των μεγάλων, ευσεβών και πανισχύρων Αυτοκρατόρων του Βυζαντίου, οι όποιοι όχι μόνον έπροστάτησαν τις μονές και τους μοναχούς τιμώντας τους με τη φιλία τους, αλλά τους παρεχώρησαν με χρυσόβουλλα τις περιοχές αυτές της διαβιώσεώς των κι' άλλες, εις διάφορα μέρη της αυτοκρατορίας των, κειμήλια άμυθήτου αξίας και τέχνης, χρήματα, άφιερώματα, κλπ. Κι' αν κατορθώνει σήμερα να ύπάρχη το "Άγιον Όρος το χρωστά στη μεγάλη γενναιοδωρία αυτών έξ άφορμής της όποιας ζουν άνετα η 20 έναπομείνας μονές του, και η ιστορία της τέχνης του να είναι μοναδική, γιατί ότι διέφυγε την εξαφάνιση και τη δήωση σώθηκε επί του έδάφους του και μόνο, παρ' όλον ότι έπέρασε τις πιο τραγικές, τις πιο δραματικές, τις πιο άγωνιώδεις στιγμές.

Σήμερα, επισκέπτης κανείς στο "Άγιον Όρος, μένει κατάπληκτος βλέποντας άνακατωμένους με τους άγιους στις εικόνες και στις τοιχογραφίες των εκκλησιών του βυζαντινούς Αυτοκράτορες, Βοεβόδας, Τσάρους και Κράλληδες, και στις λειτουργίες να μνημονεύονται τα όνόματά τους ως κτητόρων και ιδρυτών,—αυτών που έχουν κι' όλας ξεχαστή τα όνόματα άμέσως-άμέσως ύστερα απ' το βίαιο η το φυσικό θάνατό τους: γιατί όλοι ξέρομε πόσοι λίγοι πέθαναν φυσικό θάνατο στους θρόνους των....

Στον "Άθωνα λοιπόν μετεγγίσθη ο όνομαστός και μεγάλος μοναχισμός των άχανών έρήμων της "Αφρικής, για να συνεχισή τη ζωή και το μεγαλωμά του εκεί, επίσημα πλέον και με τη σκέπη των ισχυρών όλων των αυτοκρατοριών του κόσμου έβλάστησε και εκάρπισε φθάσας ν' αριθμεί μέσα με μικρό διάστημα από της εκεί οργανώσεώς του, μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδες φανατικών μοναχών.

Τι να είλκυε άραγε το τόσο πλήθος των πιστών αυτών στη νέα αυτή για την εποχήν εκείνη θρησκεία, την τόσο έπικίνδυνη, βασανιστική, άποκαρδιωτική και σκληρότατη;

Αυτά άκριβώς: η ταλαιπωρίες, η κακουχίες, η στερήσεις, η θλίψεις, η πάλη με την κοσμική χαρά. Είχαν κουραστεί πλέον να χαίρονται τις άπολαύσεις που άκολασταίνουν, τις χαρές που φθείρουν τις ήδο-

νές που άπονεκρώνουν κι' άπομακρύνουν από την άγνότητα. "Ενας άλλος πόθος τους έσερνε μακριά από τις γνώριμες ως τώρα χαρές της ζωής. Άλλά για ν' άπομακρυνθούν στην πραγματικότητα και να ξεχάσουν παρελθόν και συνήθειες, έπρεπε να στερηθούν τις μεγάλες πολιτείες τους όπου ήταν το κίνητρο και το κέντρο αυτής της έκλυσης, όπου πλημύριζε η άμαρτία. Μακριά απ' αυτές, ήταν άσφαλείς κάθε κοσμικής έπιρροής, κάθε δυνατής επίδρασης της ζωής τούτης των ήδονών και των άπολαύσεων!

"Εβλεπαν ότι από αυτές ξεκινούσαν η κακίες, τα μεγάλα μίση, η άρνηση της αγάπης προς τον πλησίον—που ήταν το μεγαλύτερο δόγμα της ανθρωπότητας.

Η Χριστιανική θρησκεία που ητο τότε ακόμα στην αυγή της τους έδινε με τη διδασκαλία της και τα ήθικα διδάγματα της πολλές άφορμές να σκεφθή καθέννας τελειωτικά για το μέλλον που τον περίμενε. Η συνέχιση της τότε ζωής των ήταν άπώλεια της μελλοντικής, κι' η άλλαγή,—ηταν άνυπολόγιστο κέρδος.

Αυτό τους είλκυσε. Η δεύτερη βάρυνη περισσότερο στη σκέψη τους' έτσι, άνθρωποι κάθε φυλής, έθνικότητας η κατηγορίας άπαρνιώνταν το μέχρι χτές άγαπημένο τους παρελθόν και διέγραφαν ένα μέλλον σύμφωνο με τις απαιτήσεις της γαληνεμένης συνείδησής τους.

Η παροδοχή της νέας θρησκείας έσήμαινε όμως ταλαιπωρίες και βασάνους' αλλά σαν άνθρωποι άποφασισμένοι για κάτι τί, το ήξεραν και το περίμεναν από ώρα σε ώρα. "Ετσι οι διωγμοί που ήρθαν για τιμωρία των όπαδών της νέας θρησκείας,—του Χριστιανισμού, γέννησαν τους άσκητάς, το πρώτο και σπουδαιότερο μοναχικό βήμα.

"Εφευγαν μ' ευχαρίστηση απ' τις πόλεις, κυνηγημένοι η οικειοθελώς, έφευγαν μακριά απ' τον κόσμο για μέρη και τόπους άκατοίκητους, όπου ήλπιζαν να βρουν την ποθητή ήσυχία μέσα στην όποια θα περνούσαν τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής των. Άνδρες γυναίκες, γέροι και παιδιά έπερναν τους δρόμους που ώδηγούσαν σ' άγνωστους τόπους, πρωτόδωμένους, παρθένους σχεδόν, άκατοίκητους. Εκεί μέσα στην πυκνότητα των δασών τους, πάνω στα γέρικα κλαδιά των δένδρων τους, στις κουφάλες των κορμιών τους, στα σπήλαια των έρήμων, και των βουνών, όπου ούτε μπορούσαν ποτέ να ζήσουν άλλο άνθρωποι σ' άλλη εποχή χωρίς τη φλόγα της θρησκείας και της ιδέας, εκτός από άγρια θηρία για ν' άφισουν το κορμί τους να ταλαιπωρηθή και να βασανιστή αντίσταθμισμα της χαράς που ως τότε είχε γευθεί στις πόλεις.

"Επέβαλλαν στον έαυτό τους ν' άπομονώσουν τις σκέψεις τους απ' το κάθε τί, και να ξεχάσουν το παρελθόν τους με τους άμαρτωλούς κόσμους του.

Κι' όταν έπειθοντο ότι έδαμάσθη από τα κοσμικά, τ' άνθρωπινα, τα γήινα και σαρκικά πάθη το κορμί τους πολλοί απ' αυτούς κατέβαιναν στις πόλεις για να κηρύξουν τη διδασκαλία της θρησκείας τους και ν' άπλώσουν παντού τα διδάγματά της. Πολλοί, δέν εγύριζαν πλέον, η δέν κατόρθωναν να πλανηθούν επί πολύ: η μάχαιρα του δημίου τους έφερνε την γαλήνη και την ήσυχία!

Οι διωγμοί των πόλεων έτσι, έγέννησαν τους άσκητάς και η έπιθυμία της άπομόνωσης έπειτα ήλθε να στερεώση την πίστη τους στην άσκηση τους αυτήν όπου με τον καιρό τους έβασάνισε η σκέψη ν' άπομακρύνουν από το λογισμό τους τους μεγάλους πειρασμούς των πόλεων. "Εν τούτοις δέν τους ήταν άρκετο ως έδω: "Ηθελαν να δοκιμάσουν τη χαρά του βασανισμού του σώματός των: με τον τρόπον αυτόν θα έγινοντο περισσότερο άρεστοί στο Θεό. Η σκέψη αυτή άρχισε να τους βασανίζει τυραννικά—ως που δέν άργησε να άποκρυσταλλωθή μέσα τους ως μια βάση της θρησκείας των. "Ετσι δέν έμεινε μόνος όρισμός του άσκητισμού των η πάλη του πνεύματος προς την ύλην, η, το μίσος τους προς τον κόσμο με τις κακίες αυτού. Περισσότεροι έδοκίμασαν την ύποταγήν με τās διαφόρους και ποικίλλας

βασάνους του σώματός των που του υπέβαλλαν, ώστε να γίνη πειθήνιον στους όρισμούς και στις προσταγές του πνεύματος. Δέν ένέκρωσαν μόνον τα πάθη τους διά της προσευχής και της σκληρότατης νηστείας' ζούσαν σαν να μην είχαν σάρκες: υπεβάλλοντο σε σκληρότατα βασανιστήρια, έλπίζοντας μόνον έτσι πως θα κερδίσουν την άλλη ζωή, τη βασιλεία της όποιας νασταλούσαν. Κι' έπινόησαν σειρά από άνατριχιαστικά βασανιστήρια: ζούσαν άπάνω σε άβατους στύλους (=οί στυλίτες) όπου ητο άδύνατος κάθε προσέγγισις άλλου ανθρώπου άφού οι ίδιοι απέκλειαν και άπεμόνωναν τον έαυτό τους και την κατοικία τους' φορούσαν χιτώνες σιδερένιους που δέν τους επέτρεπαν κνημιά κίνηση στο σώμα τους (=οί σιδηροφορούντες)' ζούσαν έγκλειστοί σε τάφους πλάι στους νεκρούς, άδιάφοροι γι' αυτό, που ήταν το πλέον μακάβριο θέαμα. κ. ά. Τα βιβλία που όμιλούν για τον άσκητισμό γεμίζουν από ιστορίες και παραδείγματα ανθρώπων προσφερθέντων να έξιλειώσουν το άμαρτωλό παρελθόν τους με διάφορων ειδών τρόπους και βασανιστήρια, με παντοίου είδους στερήσεις και κακουχίες. Και όμως οι άσκητές έπολλαπλασιάζοντο καθημερινώς σαν να ητο η ζωή τους η πλέον άγαπημένη ζωή ένός ανθρώπου της εποχής εκείνης. Η στερήσεις δέν τους άπεμάκρυναν' τούναντιόν τους έφερναν πιο κοντά στην καινούργια των θρησκεία.

Θέλουν να πουν πως η αύξησις του Χριστιανισμού ήταν άνάγκη της εποχής που διψούσε από κάτι το καινούργιο, από μιάν άνανέωση, από μιάν νέα κι' άγνωστην ήδονή. Και η ήδονή αυτή ηταν ο σαδισμός της βασάνου και της κακουχίας.

Δέν ητο μικρό πράγμα το να μπορεί κανείς να επιβάλλη στη σάρκα του άποχή από συνήθειες πατροπαράδοτες κι' άγαπημένες. Κι' όμως... "Αντίθετα με την έπανάσταση που γεννιέται όταν μās επιβάλλουν κάτι τι οι άλλοι, η άσκησις όλων αυτών των στερήσεων έπέφερε μιάν άσυνείθιστη πειθαρχία, μοναδική: με το πέρασμα του καιρού όλα άπλοποιούντο, όλα γινόταν λιτότερα. Κι' η θρησκεία του άσκητισμού κέρδιζε έδαφος περισσότερο, άδιάφορο άν πολλα-

πλασιαζόνταν οι μάρτυρες της: ήταν κι' αυτό μια ήδονη, ένας καλός οίανός για τη νίκη και για την έπιτυχία. Οι «έθνικοι» έμεναν κατάπληκτοι εμπρός στην ά- διαφορία και την άταραξία των θυμάτων τους. Η ύποσχέσεις που τους έταζαν για ν' άπαρηγοούν το Θεό τους δεν έφερναν το άποτέλεσμα που ήθελαν. Ούτε όμως και ή άπειλές της θανάτωσής τους. Και τους έβλεπαν να ύψώνουν το κεφάλι τους υπερήφανα μπρός στους θύτες των, και να βαδίζουν άγέρωχα για τον τόπο του μαρτυρίου.

Η περιοχή του Άθωνα κατοικήθη σχεδόν όλόκληρη από μοναχούς, που άποτελούσαν τώρα διάφορα μοναστικά κτίσματα με όνόματα άγιών, των ίδρυτών τους, ή εκείνων που ήγούντο της μοναχικής οικογενείας των. Η γή της περιοχής του, που τώρα είχε πάρει πλέον έπισημα την όνομασία Άγιον Όρος, γιατί άνηκε όλόκληρωτικά σ' αυτούς εκδιωχθέντων των άλλων κατοίκων από εκεί δι' ειδικών χρυσοβούλλων των κατά καιρούς βυζαντινών άυτοκρατόρων—μοιράστηκε στις ύπάρχουσες μονές που κι' αυτές τώρα προχωρημένες σε όργάνωση και έξελιγμένες, είχαν έν τώ μεταξύ χωριστεί σε δυο κατηγορίες: τις ιδιόρρυθμες, και τις κοινόβιες. Η ζωή στις πρώτες ήταν εύκολότερη από τις άλλες και ήσυχότερη. (Πιστεύεται γενικά ότι ο έκφυλισμός του μοναχισμού άρχισε, άφ' ότου εύρέθη ο τύπος του ίδιου ρρυθμού, ύφισταμένου πολύ από το πνεύμα του ειλικρινούς μοναχισμού: το πιστεύω). Κατετάσσοντο σ' αυτές όσοι είχαν μια σχετική περιουσία, ή όποια τους επέτρεπε να ζή καθέναν άναλόγως αυτής και κατ' άρέσκειάν του, τρώγοντας μόνος στο κελλί του, δι ήθελε κατά τη συνείδησί του — ένδυόμενος και κάμνοντας με τον ίδιο τρόπο τα χριστιανικά του καθήκοντα. Σ' αυτές ύπήρχαν ή κατηγορίες των πλουσιών και των φτωχών και ή τάξη των πραγματικών μοναχών και των άλλων, των καμποτιών.

Άντιθέτως, στις κοινόβιες δεν ύπήρχαν προνόμια, ούτε τάξεις: όλοι ήταν ίδιοι: τα κελλιά τους όμοια περιείχαν τα ίδια πράγματα: ένα ξύλινο κρεβάτι μ' ένα σκληρό σώμα, δύο ράσα μια καρέκλα. Τίποτε άλλο. Περιουσία καμμία. Υπάκουαν στον πνευματικό τους πατέρα, τον ήγούμενο κι' ο σιτισμός των ήταν κοινός: στο ίδιο τραπέζι, μέσα στα ίδια σερβίτσια έτρωγαν όλοι μαζί μεσημέρι και βράδυ το ίδιο φαγί δίχως καμμία έξαιρέση. Τα χτήρια που έστεγόσαν τις δυο αυτές κατηγορίες του μοναχικού κόσμου ήταν κι' αυτά τα ίδια κομμοί: βυζαντινή άρχιτεχτονική, μεγαλοπρεπή πολυώροφα οίκηματα άγκαλιασμένα μεταξύ των, άπλωμένα γύρω από εύρεια αύλη που στη μέση της ήταν ή έπίσημη και μεγάλη βυζαντινή έκκλησία με το βαθυκόκκινο της χρώμα κλεισμένα μέσα στα ύψηλά περιτειχίσματα που δεν άφιναν καμμία άλλη έξοδο έκτός από τη μεγάλη έπίσημη είσοδο την άμπαρωμένη με τον πιο άσφαλή τρόπο.

Άποπάνω της, πλάι, ή κι' άκόμα στις άπ' έδω κι, άπ' εκεί πλευρές της ένας πανύψηλος πύργος σάν παρατηρητήριο, με τις πολειστρες του για την ένδεχόμενη άμυνα του μοναστηριού και τις χάλινουσες πλατειές πλάγιες κρύπτες πάνω από την είσοδο, τις προορισμένες να ξεράσουν το θάνατο καυτό λάδι ή βραστό νερό σ' όσους πήγαιναν εκεί με σκοπό να ληστέψουν, να καταστρέψουν, να σκοτώσουν—γνώριμες καταστάσεις στα μοναστήρια του Άθωνα, τα φημισμένα στις σπειρές και στις συμμορίες των ληστοπειρατών, των Άράβων, των Σαρακηνών κ.ά. Μά ύπήρχαν και φορές που τίποτε άπ' αυτήν την άμυνα δεν τους έσωζε και τότε ή είσοδος παρεβιάζετο, τα τείχη έγίνοντο παρ' όλο το ύψος τους και τη στερεότητά τους μέσο για τη γεφύρωση επιδρομών και μονής. Κανείς τότε δεν διέφευγε τη λεηλασία —και το θάνατο άκόμα. Και τα παραπόρτια, ή μυστικές άπ' όλους θύρες, που τις ήξεραν λίγοι μόνο, προορισμένοι για την έγκατάλειψη σε ώρα ανάγκης της μονής δεν χρησιμοποιούν σε τίποτα: οι ληστές θέλοντας να κορέσουν τη δίψα της κατά-

κτησης τους τους σκότωναν, ή τους άφηναν μισοπεθαμένους, σημαδεμένους, κόβοντάς τους τα δάχτυλα, τα πόδια, ή τα χέρια, τ' αυτιά, τη μύτη, κ.ά. Η άγιορειτικές παραδόσεις περί πειρατών, βρίθουν από έρχονται να συμπληρώσουν ένα τέλος των άγρίων αυτών και σκληρών επιδρομών.

Προτού εισχωρήσωμε στο... Άγιον Όρος, άς δώμε μια σκιώδη και παρασκηνιακή περιγραφή αυτού και των συνηθειών του στον άνίδιο άναγνώστη μας που διψασμένος από περιέργεια για το θέμα μας θα ποθη με κάθε τρόπο τέτοιου είδους πληροφορίες.

Άρχίζω με λίγη ιστορία: "Όταν πρωτοφάνηκε επάνω στο Άγιον Όρος ο μοναχισμός, άραιοι στην άρχή μά γεμάτος πίστη και θέρμη για τον προορισμό του, τουτο έκαικοικείο από Πελοποννησίους πιθανώτατα, όπως φαίνεται από τις σωζόμενες άκόμη τοποθεσίες του που δεν ήσαν παρά επανάληψις των όνομάτων μερών και τόπων της πατρίδος τους.

Γρήγορα έπληθύνθησαν οι μοναχοί εκεί ίδρύσαντες και συστηματοποίησαντες μοναστήρια που μέσα στο όλο διάστημα της χιλιετούς ως σήμερα ζωής τους άνήλθαν στον αριθμό των 200 με πληθυσμό 150 χιλιάδων μοναχών! Άλλά ή επιδρομές πειρατών, Άράβων, Σαρακηνών και άλλων έχθρων που όσφραίνονταν τη λεία από μακρυά κι' από φήμες—με το πύρ που άκολουθούσε τις λεηλασίες τους, τη σφαγή κ.ά. έρήμωσε σε καταπληκτικό βαθμό τον πληθυσμό κι' ύπεβίβασε τον αριθμό των μονών σε 20 ύπάρχουσες και μοιρασμένες το Άγιον Όρος ως σήμερα. Άπό τις ύπόλοιπες, έλαχίστων μόνο σώζονται τα ίχνη για να στερεώνουν την ιστορία της ύπαρξής των.

Γενικά, ή μεγάλη δρᾶσις και ή σταδιοδρομία των μονών όφείλετο πρό πάντων στην εύνοια και την προστασία των βυζαντινών άυτοκρατόρων και άλλων ξένων αλλά χριστιανών μοναρχών που από πίστη κι' εύσέβεια κι' έπειδή στον πληθυσμό τους ύπήρχαν κ' ύπήκοοί των, προσέφεραν σημαντικά χρηματικά ποσά, άφιερώματα, γαίες, κειμήλια κ.ά. γενόμενοι έτσι και ίδρυται και κτήτορες αλλά και χορηγοί των.

Γι' αυτό σήμερα θα έκπλαγή κανείς, όταν επισκέπτης εκεί θα διή ν' αναφέρονται στις όμιλίες των, στις λειτουργίες των, στις τοιχογραφίες, στις εικόνες, —πάντο τέλος πάντων τα όνόματα των μεγάλων των κι' ισχυρών προστατών. Η βιβλιοθήκες τους και τα σκευοφυλάκιά των είναι γεμάτα από τα βυζαντινά αυτά άυτοκρατορικά δώρα που και στις πιθ τραγικές των ώρες τα διεφύλαξαν φιλάργυρα προτιμησαντες το θάνατο από την παραχώρησή των στους επιδρομείς και στους Τούρκους που τους κατέχτησαν άργότερα. Κι' έπειδή ο λόγος για ιστορικά κειμήλια και άφιερώματα αξίζει να σημειώσω έδω μερικά από τα πολυτιμότερα και σπανιώτατα ύπάρχοντα των μοναστηριών της Άθωϊκής περιοχής.

Κι' έν πρώτοις από τα πιο αξιολογώτατα (που πολλά έρχεται να τ' άντιμετωπίση έχθρικά ή Ιστορία που δεν τα παραδέχεται παρά μόνο σάν άστήριχτη παράδοση και θρύλλο) είναι ο Άυτοκρατορικός σάκκος του Νικηφόρου Φωκά (βασιλικό ύφασμα μεγαλοπρεπούς έπισημότητας που φορούσε τις σπουδαιότερες έορτές ο άυτοκράτορας αυτός διακέντητος από χρυσό, πεποικιλμένος από ρόδα, κρίνα και περιπλοκάδες ή Σέλλα της Βασιλικής του Άλη Πασά (Χρυσοκέντητο ύφασμα πάνω σε μετάξι με χρυσά κρόσια) δωρημένο όπως λέγεται άπ' την ίδια ύστερα από τάξιμο ή Ασπίς (λαματική γλώσσα Δράκοντος εύρισκομένη στο στόμα κεφαλιού φειδιού από άργυρο έπίχρυσο πλέγμα) εύρεθείσα στα εκεί έρείπια μονής της Λαύρας όπου προυπήρξε ή ειδωλολατρική πόλις Άθωσα στην όποιαν λατρευόνταν ο Άσκληπιός υπό τη μορφή φειδιού ή Δράκοντα. Η Ασπίς έχει τη δύναμη και σήμερα άκόμα να θεραπεύη κάθε δάγκμα δηλητηριασμένου ζώου και κάθε μόλυνση ή Βοτανική του Δισκοουρίδου (σπουδαιότατο χειρόγραφο με εικονογραφίες

της εποχής—υπολογίζεται ως του ιγ' αιώνος—όπου θαυμάζει κανείς τις προφητικές ιδιότητες των φυτών ως φαρμάκων όπως έκτίθενται εκεί με χρωματισμένα τα διάφορα μέρη τους: ρίζες, φύλλα, άνθη). Αυτά στη μονή της Μεγίστης Λαύρας. Στο Βατοπαίδι βρίσκει κανείς τη Γεωγραφία του Κλαυδίου Πτολεμαίου σ' ένα τόμο μαζί με την έπιτομή των 16 γεωγραφικών βιβλίων του Στράβωνος όνομαζόμενη και Χρηστομάθεια (χειρόγραφο του ιγ' αιώνος με 42 σπουδαιότερες και σπάνιες εικονογραφίες και χρωματιστούς χάρτες μπροστά στους όποιους μένει κανείς έκπληκτος για την όμοιότητά τους με τους σημερινούς άκριβοληθόμενους χάρτες που ξερομε). Ποτήρι άπό Ιασπι μονόλιθο (κοσμημένο από πολύτιμους λίθους, χρυσό κι' άργυρο, με το όποιο κοιωνούσε ο Δεσπότης Μανουήλ Παλαιολόγος—άλλη παράδοση λέγει ότι, για το φόβο της δηλητηριάσεως, γνώριμο πολύ πράγμα στις βασιλικές αύλές του βυζαντινού τότε κι' έπειδή είχε όλα τα συστατικά της έξουδετέρωσης της ο Ίσσις λίθος, ο άυτοκράτορας πριν φάγη ή πιει δοκίμαζε μέσα από το ποτήρι αυτό που είναι σά φρουτιέρα, το κάθε τι δωρηθέν άργότερα άπ' τον ίδιο στη μονή όπου έκάρη μοναχός και έμόνασε). Τρία μέρη από την Άγία Ζώνη (δωρημένα στα 1380 από Σέρβο ήγεμόνα) άποτελείται από πλέγμα τριχών πάχους ένός δαχτύλου) τα μόνα που σώζονται στον κόσμο και που συχνά άκούμε πώς γυρίζουν τις πόλεις θαυματουργούντα. Η παράδοση αναφέρει πώς είναι τα παραδοθέντα άπ' την ίδια την Παναγία τεμάχια στον Άπόστολο Θωμά συναντήσασά τον έν ώ άνέβαινε στους ούρανοους.

Έπίσης μέρη από το Κλάμι, το Σπώγγο, και τη Χλαμούδα του μαρτυρίου του Χριστού. (Άλλα μέρη τούτων μαζί με τεμάχιο της Άγίας Ζώνης, της έσθήτας της Θεοτόκου, 5—6 κρίκους από τις άλυσσιδες που δέθηκε ο Άπόστολος Πέτρος και το όντι του άγιου Χριστοφόρου, σώζει φιλάργυρα ή Μονή του Διονυσίου). Και τα «Νι νιά» (εικονίδια που παριστάνουν το Χριστό και την Παναγία βρεφοκρατούσα και που ή άυτοκράτειρα Θεοδώρα σύζυγος του εικονομάχου Θεοφίλου έκρυσε από τον κατάσκοπο τούτου γελοιοποιό Δένδερη προφασισθείσα ότι ήσαν παιχνίδια της, έπιβεβλημένα για την παιδική της ηλικία) πολυτιμώτατα βυζαντινή τέχνης κειμήλια.

Άλλα μοναστήρια κρύβουν άλλους πολύτιμους έπίσης θησαυρούς για τους όποιους τους προσεφέρθησαν από ξένους ειδικούς, συλλέκτες, αρχαιολόγους ή βυζαντινοφίλους—όσους δηλαδή δεν κατόρθωσαν να κλέψουν, να διαρπάσουν ή να πετοσκοψουν ότι διεσώθη άκόμη εκεί από τους παλιοστρατιές συμπατριώτες τους πλάνητες περιηγητές οι όποιοι κατεληλάτησαν το άπέραντο αυτό μουσείο της τέχνης και της Ιστορίας με κάθε έπωφελούμενοι της άμαθείας και της ένδειας των φυλάκων τους κατοίκων του)—όπως του Έσφιγμένου δύο μεγάλα χρυσοποίκιλτα τεμάχια (με παραστάσεις ξεχωριστού ένδιαφρόντος) της σκηνής της έκστρατείας του Μεγάλου Ναπολέοντος την όποια προσέφερε δώρο στη μετάνοιά του (=έκει όπου έκάρη μοναχός) ο Οίκουμ. Πατριάρχης Μεθόδιος, άγοράσας αυτά από έμπορους στην Κωνσταντινούπολη. Η σκηνή άνηκε μαζί με

άλλα πράγματα εις τον Ναπολέοντα, έλεηλατήθησαν δε από ληστοπειρατάς τα πλοία που τα μετέφερον εις την Αίγυπτο, κατ' τον χρόνον όπου αυτός ήτο εκεί διευθύνων την έκ-

† Ιωάννης, εν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων, ὁ Παλαιολόγος: Βασιλικὸ αὐτόγραφο πρὸς τὸν βασιλεὺς Κωνσταντίνον καὶ αὐτοὺς τὸν κρατῶν ἐν ὄψει τῶν παλαιολογῶν

(† Ιωάννης, έν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων, ὁ Παλαιολόγος: Βασιλικὸ αὐτόγραφο πρὸς τὸν βασιλεὺς Κωνσταντίνον καὶ αὐτοὺς τὸν κρατῶν ἐν ὄψει τῶν παλαιολογῶν)

στρατείαν ἔχει παραστάσεις τῆς Ἀφροδίτης. Τοῦ Ξηροποτάμου μίαν φιάλη άναφερομένη εις την βασιλοπαίδα Πουλχερίαν, γνωστήν περισσότερο με το όνομα Πεντζέχηρη (είδος μικροῦ πιάτου από φωσφορικόν άργιλλο κυανόχρου χρώματος, όπου φέρε κυκλικῶς γύρωθεν την τελετή της θεας μυσταγωγίας και στη μέση την Παναγία). Τοῦ Ἀγίου Παύλου τὰ δῶρα τῶν Μάγων (χρυσὸ λίβανο καὶ σμύρνα κοσμημένα με πολλοὺς μαργαρίτες) του Φιλοθέου κομμάρτια κάρφιο με το όποιο ένκαρφώθη στο Σταυρό ο Χριστός, των Ίβήρων τον άυτοκρατορικό σάκκο του Ίωάννου του Τιμισκῆ (κατακέντητο από χρυσά ποικίματα, κ.ά. διακοσμῆσεις). Τοῦ Παντοκράτορος κομμάτι από την άσπίδα του άγίου Μερκουρίου (χαλκίνο με παραστάσεις της Θεοτόκου, του Χριστού και των Εὐαγγελιστῶν)—και άλλα, των όποιων λημονῶ τη στιγμή αυτή την κρύπτη, όπως κομμάτια του Άκανθίνου Στεφάνου, του Καλάμου, του Σαβάνου του Χριστού, δώρα των Μάγων (λίβανο, σμύρνα) μέρος της μη φλεγόμενης βάρτου (προσκομισθέντα ως δώρα υπό Σέρβων βασιλέων κατά διάφορες εποχές), Παράστασμα του παλατιου του Ίβαν του Τρομερού (1566) κεντημένο από ώραίες εικόνες (χαρισμένο εκει κατά σύσταση της σύζυγου του Άναστασίας), άμφορέα σερβικό είδωλο λατρικῶν χρώων (σχηματος κωνικού και ύψους 1.65 μ. Η έξωτερική του επιφάνεια από έλεφαντόδοντο με άνάγλυφες παραστάσεις ένός μεγάλου δένδρου κάτω του φυλλώματος του όποιο δυο παιδιά κι' ο Έρμῆς παίζουν με τον χιτώνα της Ἀφροδίτης προσφορά του μεγάλου Ζουπάνου Στεφάνου Νεεμάνια), — και τέλος Δισκοπότηρο της τσαρίνας Αικατερίνης της Β' το όποιο έν υποβασιτάζει επί της κεφαλῆς άγγελος, ξεχωριστῆς τέχνης κι' αξίας. Και μόνον αυτά;... Αναφέρω όσα αυτή τη στιγμή έχω πρόχειρα στη μνήμη μου από τα κειμήλια—όσο για τα χειρόγραφα, είναι τόσα πολλά, που θα έπρεπε να διαθέτω άπειρο χώρο για να κατανομάσω μόνο τα σπουδαιότερα...

Με τη σκέψη πώς θ' άντικρύση κανείς αυτούς τους ιστορικούς θησαυρούς, ξεκινοῦν άνθρωποι από παντοῦ, για να εισχωρήσουν στα βάθη της άγιορειτικής περιοχής και φιλοξενίας. Γιατί ο ξένος μόλις πατήση το πόδι του εκει, δεν έχει να σκεφθῆ τίποτα για τη ζωή του και τη διατροφή του: είναι φιλοξενοῦμενος του τόπου, και ο τόπος του προσφέρει τα πάντα χωρίς πληρωμή. Το κρεβάτι του, την τροφή, την περιποίησή του. Βέβαια καλογερικά όλα, αλλά φροντισμένα και νοικοκυρεμένα. Άτέλειες ύπάρχουν πολλές αλλά τις συγχωρεί κανείς γιατί είναι έτσι πάντα εκει, άπ' όπου λείπει ή γυναίκα! Κι' είναι τόσο γνωστό πῶς στο Άγιον Όρος δεν έχει πατήσει το ποδάρι της καμμία γυναίκα άπ' τον καιρό που άφιερώθηκε στο μοναχισμό.

Για να ποῦμε όμως την άλήθεια, (πέρνοντας πάλι στοιχεία άπ' τους άγιορειτικούς θρύλους, άρχ... έξ οικείων τὰ βέλη) έγιναν κατ' επανάληψη άπόπειρες γυναικῶν της Ιστορίας να έπισκεφθοῦν το Άγιον Όρος. Πολλές το κατόρθωσαν, κι' έτσι το έφεραν ύπερηφάνως, άλλες όμως έμειναν στη μέση της έπίσκεψης, ύστερα από την έπέμβαση της Παναγίας, σῆς όποιας τη «φοβερά Προστασία» είναι ο τόπος άφιερωμένος.

Κατ' αυτές τις παραδόσεις λοιπόν, πρώτη άπ' όλες ή βασίλοπαις Πλακιδιά κού του Μεγάλου Θεοδωσίου, άυτοκράτειρα του βυζαντινου και άδελφή του ίδιου της μο-

κατοίκους πόλεως ή όποια αναφέρεται ότι ύπήρχεν εκεί. Το "Άγιον Όρος εις ανάμνηση του εϋτυχισμένου αυτού γεγονότος της άφιέρωσης τόν τόποτου, κι' Αϋτή τόπήρη στή-φοβερή τηςΠροστασία» και τό έκαμε τόσο ξακουστό και περιζήτητο, τόσο όμορφο, πού να είναι άξιο να φέρνη έτσι τ'όνομο του περιβολιού της Κυρίας τών Άγγέλων....

Κι' επανέρχομαι στή φιλοξενία' μοναδική από κάθε άποψη και με τό δικαίωμα να την έχεις ώς ένα μήνα, χρόνος άρκετός για να γνωρίσης περιστατικά τις 20μονές: Μεγίστης Λαύρας, Βατοπαιδίου, Ίβήρων, Χιλανδαρίου, Διονυσίου, Ξηροποτάμου, Άγ. Παύλου, Γρηγορίου, Σίμωνος Πέτρας, Ρώσσικοϋ (ή Άγ. Παντελεήμονος), Παντοκράτο-

νηςΒατοπαιδίου'Αρκαδίου και'Όνορίου,έπεσκέφθη στα 382 μ.Χ. μαζί με τό σύζυγό της τό Βατοπαίδι.Ξαφνικά στόδρόμο της άκόμα,ένώ ανέβαινε πρός τήμονή,ακούστηκε ή άπαγορευτική έπιταγή της Θεομήτορος. Η βασίλισσα έσπευσε φοβισμένη άπ' τόν όργισμένο τόνο της φωνής να γυρίση. Κι' όταν έπέστρεψε στό Βυζάντιο, για να έξιλεωθή για τό άμαρτωλό τόλμημά της έστειλε χρήματα για να άνεγερθή ένας περικαλλής ναός και σήμερα στον τόπο όπου άκουσε τή φωνή της Παναγίας ιδρύθηκε με τά χρήματά της ό ναός της Σκήτης του άγιού Δημητρίου. Άλλη γυναίκα, ή σουλτάνα Μάρω, σύζυγος του Σουλτάνου Μουράτ Β'. και θυγάτηρ του ήγεμόνος του Σερβίας Γεωργίου Ιβράκοβιτς, στα 1440 περίπου, θέλουσα ή ίδια να φέρη τ' άφιερώματά της εκεί(είναι ακόμα υπάρχοντα στή μονή του Άγ. Παύλου δώρα τών Μάγων) άκουσε τή φωνή της Παναγίας όμοίως, διατάζουσα την να σταθή:Εκεί τώρα υπάρχει γι'ανάμνηση χτισμένο από τή Μάρω ένα προσκυνητάριο. Και ή Μεγ. Δούκισσα Άλεξάνδρα Πετρόβνα, τόν Όκτώβριο του 1882 θέλουσα να έπισκεφθή τό "Άγιον Όρος για να θέση θεμέλιο λίθο στο διπλασιασμό της παρά τή μονή του Παντοκράτορος ρωσικής Σκήτης του προφήτου Ήλιου, της όποίας ύπήρξε έξ αρχής κτητόρισσα είχε πλησιάσει μετή θαλαμηγό της τή μονή. Έπειδή όμως δεν της τό έπέτρεψαν, απέστειλε τόν κυβερνήτη της αντιναύαρχο Δ. Γαλοβατσώφ, αϋτή δε έθεάτο από τό κατάστρωμα τήν άνόδο τους. Έκείνη όμως πού άψηφούσα τά πάντα, έγνώρισε τόν τόπον όπως ήθελε, ήταν ή βασιλική σύζυγος του Σέρβου ήγεμόνος Στεφάνου Δ'. Δουσάν Ούρος, Έλένη. Κατακτηται στα 1347 της Μακεδονίας όλοκλήρου, αλλά και ευεργέτες μαζί του τόπου, ένδμισαν ότι είχαν τό διπλό δικαίωμα της παραβιάσεως του πατροπαράδοτου έθίμου και της άυστηρής διατάξεως τήν ισχύουσας άνέκαθεν δι' όλας τάς θήλεις άσχετο άν αυτές ήταν άπλές γυναίκες ή βασίλισσες. Και τό έπεσκέφθησαν μαζί κανείς δεν ήδύνατο ν' άντιστή στην άπόφασή της: ή σερβική κατάκτηση είχε επεκταθή τότε μέχρι του "Αθώ, ό Στέφανος ήτο Μέγας νικητής τών Βουλγάρων και τών Έλλήνων και μόλις τότε μετά τή νίκη του είχε αυτονομασθή «αυτοκράτορας» Σερβίας και Ρουμανίας. Τελειώνοντας τά παραπάνω θ' αναφέρω πώς σύμφωνα με παράδοση τών Ρώσων, ή όποια κυκλοφορεί όχι μόνο με τό στόμα και χειρόγραφη αλλά και με λιθογραφημένη εικόνα, κι' ή Παναγία έπεσκέφθη τό "Άγιον Όρος, εϋθός μετά τήν ανάληψή της γιανά έγκαθιδρύση τό Χριστιανισμό και στον έδωολατρικό καθ'όλες τις υπάρχουσες πηγές, τούςθέρμους και τις παραδόσεις "Αθώνα. Έξήλθε τότεστό σημερινό όρμίσκο της μονής τών Ίβήρων κι' έκχριστιάνισε τούς

ρος, Έσφιγμένου, Κωνσταμονίτου, Καρακάλλου, Φιλοθέου, Ξενοφώντος, Ζωγράφου, Σταυρονικήτα, Δοχειαρείου και Κουτλουμουσίου. Έξάιρεση στην περιποίηση γίνεται σ' όσους πάνε κομιστές συστατικών επιστολών από άρχες πού τό "Άγιον Όρος σέβεται ξεχωριστά και στις όποιες τούς υποδεικνύεται ότι ό έπισκέπτης είναι έπιστήμονας και πηγαίνει για ειδικές μελέτες. Τότε ό χρόνος της παραμονής του είναι άπροσδιόριστος. Μά ή πλήξη πού καιροφυλακτεί εκεί κοντά πάντα, έρχεται σύντομα να θέση τέρμα στην κάθε έπίσκεψη, κι' ό ξένος γρήγορα, πλήττοντας ζητεί να φύγη. Σπάνια βρίσκει κανείς εκεί κι' άλλους έπισκέπτας πού να τόν ευχαριστεί ή συντροφιά τους και να του τονώνη τή σκέψη της παραμονής. Συνειθέστατοι έπισκέπτες εκεί είναι ως επί τό πλείστο ευλαβείς προσκυνητές: φτωχοί άνθρωποι πού ξεκινούν άπ' τις έστιες τους από τάξιμο για να προσκυνήσουν, να έξομολογηθούν, και ν' αξιωθούν να δοϋν τά ιερά λείψανα πού κρύβει ό τόπος, — οι Ευρωπαίοι τουρίστες ήμελετήτες: άδιάφοροι για όλα, φτάνουν από τις μακρινές πατρίδες τους με πρόγραμμα να... διαβάσουν ότι κώδικες ή χειρόγραφο βρισκονται εκεί και αναφέρονται για τή βυζ. μουσική, τις νηστείες, τόν Τάδε άγιο κλπ., αναλόγως πού θέλουν,—άλητες: πού πάνε να περάσουν άνέροδα ένα διάστημα με τό πρόσχημα της πίστης: αϋτοί κάνουν πολλές φορές και τόν τιτλοϋχο, βάζουν δε στο χέρι τά μοναστήρια ή αν δεν τό κατορθώσουν, κλέβουν ότι βροϋν,—δημοσιογράφοι της έπαρχίας: βιαστικοί και γεμάτοι από σημειώσεις, άνήσυχoi να μην τούς ξεφύγη καμιά λέξη άπ' ότι θά τούς πουν, σχετικό με τά θαύματα, τις εικόνες, ιστορίες κ. ά.— ό άπαραίτητος «γιατρός» ή βοτανολόγος, και άλλα «έπίσημα» μά διασκεδαστικά πρόσωπα πού πρέπει να είναι κανείς μεγάλος ψυχολόγος για να τά περιγράψη. Τά περισσότερα άπ' τά μοναστήρια είναι πολύ φτωχά—ύστερα μάλιστα άπ' τήν άπαλλοτρίωση τών κτημάτων τους πού έκαμε ή Κυβέρνηση, υπάρχουν πολλά πού κυριολεκτικά υποφέρουν—και σ' αϋτά ή φιλοξενία δεν είναι πάντα ιδεώδης. Αν όμως ό ξένος βρεθή στις γιορτές τους—σχεδόν όλα γιορτάζουν δυό φορές τό χρόνο... με τό παλιό όμως ήμερολόγιο, εκτός άπ'τό Βατοπαίδι—μένει κατάπληκτος άπ' τόν πλούτο και τή διάθεση της περιποιήσεως τών φιλοξενούμενων του. Η ζωή σ' αϋτά αν μεν είναι κοινό βίο είναι έξαιρετικά πειθαρχημένη: όλες τις μέρες του χρόνου νηστεύουν εκτός από τά Σαββατοκύριακα όπου καταλύεται λάδι και ψάρι. "Αν ιδιόρρυθμο: τότε ή συνείδηση είναι τό ρωλόγι πού ρυθμίζει πάντα τά τουτό βίου!... Στο πρώτο προσφέρει τά πάντα τό μοναστήρι, από τήν κοινή τράπεζα του φαγητού, ως τό κοινόκελλι του

ύπνου: οι καλόγεροι εργάζονται κι' όλας για τή συντήρησή των. Στο άλλο, μερικά, τά βασικά προσφέρει αϋτό, και άλλα ή περιουσία ένός εκάστου: κι' οι εργασίες πού προσφέρουν οι ίδιοι σ' αϋτό πληρώνονται μ'ένα ποσό ανάλογο.

Τρόφιμα, είδη ρουχισμού, και ότι άλλο, εισάγονται εκεί άτελώς κατόπιν ειδικών προνομίων μετά όποια προστατεύεται ή περιοχή του Άγιου Όρους. Πόροι ζωής τών μοναστηριών τό ότι παράγει ό τόπος: ξυλεία πρδ παντός, φουντούκια, κρσι και... τίποτε άλλο. Η γή είναι καλλιεργημένη μόνο σε μικρούς χώρους μπρός στο μοναστήρι όπου έγκαθίσταται ό κήπος για τις άνάγκες τών όλίγων μηνών του καλοκαιριού. Σιτηρά τίποτε: κι' αϋτός είναι ό λόγος πού δεν υπάρχουν στο "Άγιον Όρος πουλιά πολλά, ανάλογα με τή ξεχωριστή φύση του, τά νερά του, τά δάση του, τήν όργιάζουσα βλάστησή του. Οϋτε και καρποφόρα δέντρα' ή καστανίες είναι άγριες, προορισμένες μόνο για τή ξύλευσή των, ή άχλαδιές τό ίδιο κλπ.

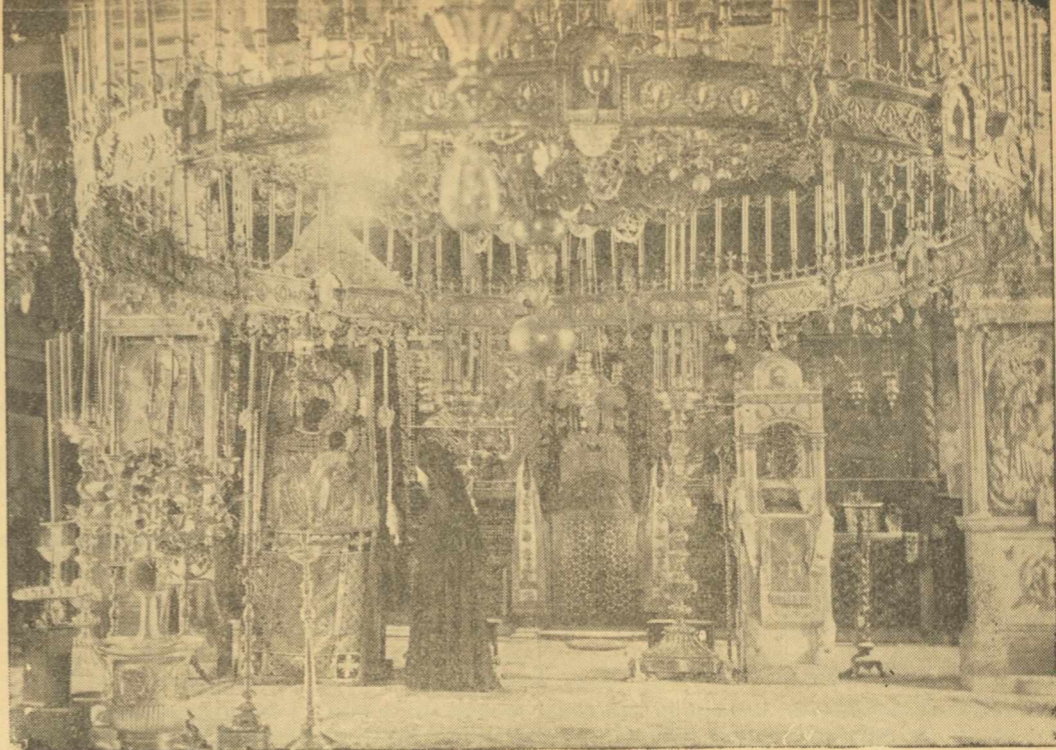
Παράλληλα με τά λίγα προϊόντα πού άνέφερα ότι έξάγει ό τόπος αξίζει ν' άνφερθή ή μεγάλη παραγωγή κι' έξαγωγή εικόνων, ξυλογλύπτων, κι' άλλων χειροτεχνημάτων. Άλλά βέβαια δίχως μεγάλη πνοή, δίχως μεγάλη τέχνη. Η μεγάλη Βυζαντινή τέχνη πού διεσώθη εκεί και πού ήλιπσεν όλος ό κόσμος πώς θά τήν διαώνιζαν μ' επιτυχία οι Άγιορείτες, δεν υπάρχει: όλα είναι άσήμαντα, όλα είναι άδύναμα, άνυπολόγιστα, ωχρά αντίγραφα, όχι βυζαντινής, μά κακοδομημένης ρωσικής τέχνης....

Άνέφερα τά ξυλόγλυπτα' κι' όφείλω να πώ ότι πόροι ζωής άσκητών, έρημιτών, καλυβιωτών και άλλων κατηγοριών του μοναχικού βίου είναι μοναχά τά «εργόχειρα» αϋτά έπως εκεί τά όνομάζουν. Με δικαιολογημένη έκπληξη βλέπει κανείς λεπτότατα γλυμένα πάνω στο ξύλο κάθε είδους έπινόηση: ζωα, δέντρα, φυτά, άνθη, πουλιά ως και συνθέσεις πολυπλοκάτες—κι' όλ' αϋτά καμωμένα από άμόρφους άπλους και άσπουδάστους καλογέρους. Τά εργαστήρια τους είναι άπλά δωμάτια, όπου σ' αϋτά δέχονται, εργάζονται, διημερεύουν, τρώνουν και κοιμούνται μαζί. Τά σύνεργά τους πάλι, άποτελούνται από διάφορες βελόνες καλά άκονισμένες.

Τό ρεκόρ τών εργοχειρών αϋτού του είδους κατέχει χωρίς άμφιβολία ή Σκήτη τών Κ α υ σ ο κ α λ υ β ί ω ν. Είναι ένα άθροισμα σκόρπιων καλυβιών, άπλωμένων στην πλαγιά της μπροστινής, σχεδόν κάθετης όψης του "Αθώνα, όπως τόν άντικρύζει κανείς παραπλέοντάς τον για τή Δάφνη,—τό μοναδικό άγιορειτικό έπίγειο κατέναντι της δευτέρας χερσονήσου της Χαλκιδικής —της Σιθωνίας,

Φτάνουν ως τή θάλασσα ή 40 καλύβες της, κυκλωμένη κάθε μιá κι' από ένα κήπο με κληματαριές κι' άλλα δέντρα και λουλούδια. Έκεί μέσα οι άπλοϊκοί τεχνίτες της έπεξεργάζονται στο ειδικό πού πρέπει ξύλο τις εικόνες με τούς ανάγλυφους άγίους και τις άλλες θρησκευτικές παραστάσεις.

Τά Κausοκαλύβια έχουν όμοίως και τούς πιο αξιόλογους ψιλογράφους' αναφέρεται πώς ένας άπ' αϋτούς, ό Βλαδικας, έγραψε τό «Πιστεύω» σε φ α σ ό λ ι και τό «Πάτερ ήμών» σε φακή. Παλαιός περιηγητής γράφει ότι εκεί είδε γραμμένο σε χαρτάκι πού έ-

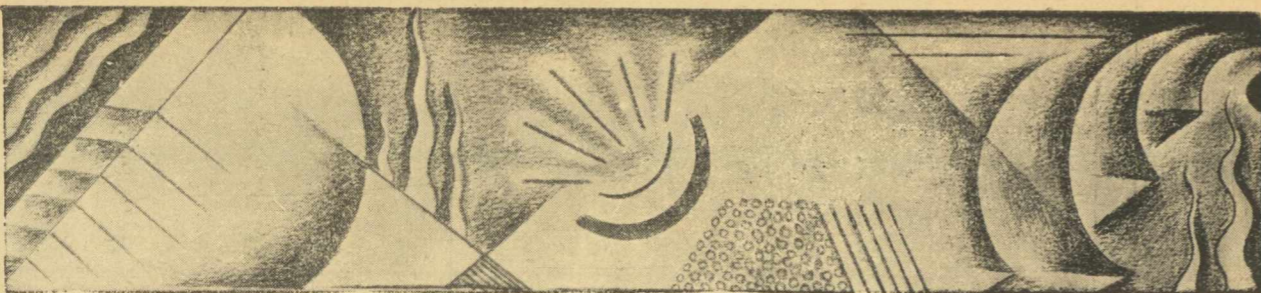
κάλυπτε νύχι δαχτυλιού μας τό «Πάτερ ήμών» και τήν «Άγία Γραφή» σε κύλινδρο πού χωρούσε σε τόσόφλο καρυδιού. Και με τήν ευκαιρίαν αϋτήν αναφέρει πώς ό Διόδωρος ό Σάμιος, μέγας ξυλογλύπτης της εποχής του, είχε κάμει τέθριππο άρμα πού μπορούσε να στεγασθή κάτω από τά φτερά... μύγας!

Ποιοί κατοικούν σήμερα τό "Άγιον Όρος; Είμαι άναγκασμένος να μιλήσω πικρά για τούς περισσότερους άπ' τούς σημερινούς κατοίκους του. Δεν είναι όλοι άξιοι άπόγονοι τών παλιών άγιορειτών, εκείνων πού τίμησαν τόν τόπο τους, τή Χριστιανική θρησκεία, τό Έθνος. Ηρωες, σοφοί διδάσκαλοι του Γένους, μεγάλοι άνδρες δεν υπάρχουν πιά. Η άμάθεια βασιλεύει εκεί κάτω' ένας φριχτός μεσαίωνας πού δεν τολμούν να τόν πολεμήσουν ούτε οι νεώτεροι από φόβο πρός τούς παληούς. Έναντιον αϋτών τών σκέψεων δρθωσε τό άνάστημά του τό Βατοπαίδι, αλλά περισσότερο, όπως φάνηκε από παρεξήγηση κι' από ανομιτισμό. Ένα σχολείο δεν υπάρχει πού ν' ανοίξη τά μάτια τών παλαιότερων και να γνωρίσουν κάθε πρόοδο κι' εξέλιξη οι νεώτεροι. Έκεί πού ήκμασε ή περίφημη «Αθωνιάς»—πού τά έρείπιά της τά βλέπει κανείς άέναντι άπ' τό Βατοπαίδι να τόν άτενίζουν μελαγχολικά—με τούς κορυφαίους δασκάλους του τόπου, δεν υπάρχει τίποτε πού να δείχνη τήν άγάπη τών σημερινών στην πρόοδο του τόπου. Έκεί πού θά έπρεπε να ύπάρχη μιá Άκαδημία πού να διδάσκωνται άνάμεσα στο περίφημο τοπίο και στο Χριστιανικό χώρο τ' άνώτερα Θεολογικά κι' ή Ζωγραφική,—τίποτα δεν υπάρχει πού να μαρτυρεί ότι προϋπήρξε μιá μεγάλη και μοναδική ζωή και Τέχνη άνώτερη! Μία μικρή Άθωνιάς στή θέση της, στις Καρυές, μαθαίνει τώρα τ' άλφάβητο και κάτι παρόμοια μικροπράματα στα καλογεροπαίδια πού συμπαθεί περισσότερο ή μονή τους και θέλει να τά φωτίση με μερικά «κολυβογράμματα».

Κι' ή ζωή κυλά για όλους ίδια κι' απάράλλαχτη,—τι πώς δεν είναι πιά Ι, ΙΑ, ΙΕ, ΙΖ, αιώνας...

ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΓΑΝΟΣ

(Άποσπάσματα από τό άρθρο πού θά μπη στο «Λεύκομα του Άγιου Όρους». — Φωτογραφίες: Τσίμα - Παπαχαρατζηδάκη, National Geographic Society, Έλληνικό Όργανισμός Τουρισμού).

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΤΩΝ ΚΑΛ- ΛΙΤΕΧΝΩΝ ΤΗΣ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΣ πολὺς θόρυβος ἔγινε γύρω ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Μορφωτικοῦ τμήματος τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐν λόγω Σχολῆς καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς εἰς τὸ παλαιὸν σύστημα αὐτῆς. Σὲ κάποιο ἄρθρο μου εἶχα γράψει μερικὰ σχετικὰ καὶ «κρύφια» ὅπως εἶπαν οἱ ἐλέγξαντες τὰ ὡς ἀνακριβῆ—ἀλλὰ διὰ ἀνακριβίων ἔφθασαν εἰς ἀφθαίετα συμπεράσματα οἱ ἴδιοι, περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ χαρακτήρος μου—ἐκ λόγων ἀμύνης.

Οὔτε λίγο οὔτε πολὺ εἶπαν, ὅτι ὅσα ἔγραφα εἰς τὸ ἄρθρον μου ἐκεῖνο, ἐκινήθησαν ἀπὸ ἰδιοτέλειαν καὶ φιλίαν πρὸς ἄλλους καὶ κυρίως, διότι ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐξαφσάλισιν διορισμοῦ μου εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Μορφωτικοῦ αὐτοῦ τμήματος.

Θέσιν τοιαύτην φυσικὰ δὲν ἐζήτησα — ἀντιθέτως τὴν ἠρνήθη—ἀλλ' οὔτε καὶ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν δεχθῶ παραβιάζοντας δι' ἕνα μισθὸν τὰς ἀρχάς μου.

Εἶχα θέσιν ἄλλην καὶ πρὸς χάριν τῶν ἀρχῶν μου τὴν ἐθυσίασα καὶ ἔκτοτε μὲ αὐτὰς ὑπάρχω—ζῶ.

Τὰ ἄλλα, ἀνήκουν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Κοινωνίας μας. Αὐτὴ γνωρίζει νὰ ξεχωρίζει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα.

Γεγονὸς εἶνε ὅμως, ὅτι ὁ καλλιτεχνικὸς μας κόσμος ἀπὸ τῶν σπουδαστῶν μέχρι τοῦ τελευταίου ἐλευθέρου καλλιτέχνου, ἀναρχεῖται κυριολεκτικῶς καὶ ὄχι κομματικῶς, πὺ θὰ εἶχε μίαν δικαιολογίαν διὰ τὸν τόπον μας καὶ τὰς περιστάσεις, πὺ διατρέχει αὐτὸς τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν. Ἀναρχεῖται, ἀνευ προηγουμένου, ἀπὸ

παντελῆ ἔλλειψιν πειθαρχήσεως γύρω ἀπὸ ἰδεώδη. Ὁ καθεὶς ἐκ τῶν καλλιτεχνῶν μας βιάζεται νὰ φθάσῃ—πὺ νὰ φθάσῃ; Ὅλοι κυρίως πρὸς ἕνα διορισμόν, ὅλοι γίνονται ἐφευρέται μίᾳ κατηγορίας πλεοναστικῆς τηστέχνηστων—καὶ μαζὺ εἰδικοί—πολὺ εἰδικοί. Ὁ καθεὶς ἀνευ ἔργου οὐσιώδους καὶ πειθαρχημένου καὶ ἀνευ πιστοποιήσεων ἢ ἐγγυήσεων ὅτι τοῦτο ἰσοσκελίζεται πρὸς τὰς ἐνημερώσεις τῆς προηγμένης κοινωνίας μας ἢ καὶ τὰς ἔστω συντηρητικὰς ἀξιώσεις τοῦ Κράτους: εἰς κάθε εὐκαιρίαν, μὲ μίαν ὑπογραφήν

Προέδρου Σωματείου τινὸς θορυβεῖ, γύρω ἀπὸ θεωρίας ἢ ἐπαναφορᾶς εἰς συστήματα καταδικασμένα καὶ μὲ προθέσεις ὀργανωτικῆς μαεστρίας!!!

Βεβαίως κάθε πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του καὶ πολὺ πεπερισσότερον, ἕνα Σωματεῖον. Ἀλλὰ πόσοι ἐκ τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν Σωματείων αὐτῶν, ἔχουν τὰ ἀναστήματα τῶν τόσον μεγάλα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε νὰ παραβληθῶσι μὲ ἐκεῖνα τῶν Νικηφόρου Λύτρα—Γεωργίου Ἰακωβίδου—

καὶ τοῦ νῦν Κωνσταντίνου Δημητριάδη; Λέγω δὲ τοῦτο, ἵνα τεθεῖ κάποιοι ἠθικὸς φραγμὸς εἰς ἀξιώσεις, ἴσως ἀξιώσεις λογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ οὐδόλως εὐεργετικῶν διὰ τὴν

ρύθμισιν καὶ πειθαρχήσιν γύρω ἀπὸ Πανελληνίους ἐπιδείξεις τῆς τέχνης μας, μαραζωμένης κυριολεκτικῶς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς—ἐπιδείξεως δυναμένης νὰ ἐπιφέρῃ καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν κρίσεις καὶ σκέψεις προοδευτικὰς καὶ εἰς τοὺς καλλιτέχνους μας εὐκαιρίας ἀνυπόπτου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν θέσιν τῶν, ἔναντι τῶν πραγμα-

(Παλιὸ ἔργο τοῦ κ. Μ. Τόμπρου)

τικῶν ἀξιών καὶ τῶν συναδέλφων τῶν,

Ἐάν δὲ ἀνωτέρω ἐτοποθέτησα τοὺς τρεῖς κατὰ σειράν διευθυντὰς τοῦ Σχολείου Καλῶν Τεχνῶν παρ' ὅτι ὁ Λύτρας δὲν ὑπῆρξεν, παρὰ ὡς ψυχὴ τῆς πρώτης μακρᾶς περιόδου—τοῦτο τὸ ἔπραξα ἵνα δικαιωθῆ μία πλευρὰ τῆς καλλιτεχνικῆς μας νεοϊστορίας ἔμπρακτα καὶ διασαφηνισθῆ ἢ στάσις μου ἔναντι τῶν πραγμάτων ἐκ λόγων ἀναγκαίων.

Τὰ ὄνόματα αὐτὰ διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, παρὰ τῆς Κοινωνίας μας, ἔτυχον ἀναγνωρίσεως καὶ ἔφθασαν ἐκεῖ πὺ ἔφθασαν. Εἶνε ἀντιθέτως ἀληθές, ὅτι τὴν τελευταίαν πενταετίαν τῆς ὀργανωτικῆς προσπαθείας τοῦ κ. Δημητριάδη, ἐκίνησα πρὸς μίαν ἀντίδρασιν ἕνα μέρος τῆς πνευματικῆς καὶ οἰκητικῆς μας Κοινωνίας, δι' ἐπιθετικῶν κρίσεων—συμπερασμάτων κ.τ.τ. μὲ σκληρότητα ἀποκαλυπτικῆν, ἐρευνητικῆν καὶ κάποτε ἀρνητικῆν ἐντελῶς—ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συστήματός του καὶ τὴν κατάρχην τῆς μονίμου διευθύνσεως τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἔπραξα, διότι πιστεύω εἰς κάποιαν ἀρχὴν βασικῶς—διάφορον εἰς τὴν θεωρίαν τῆς καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς—ἀπὸ τὴν ἐφαρμοζομένην ἢ δυσχερῶς λειτουργοῦσαν—ὄχι ἐξ ὀλοκλήρου ἐξ ὑπαιτιότητος μόνον τοῦ διευθυντοῦ εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην. Ὑπεστήριξα συγκεκριμένως ἐλευθερίας τινὰς εἰς τὰ δικαιώματα τῶν καθηγητῶν τῶν ἐργαστηριακῶν σπουδῶν, δικαιολογημένων ἄλλωστε λόγῳ παραδόσεως καὶ λόγῳ γεωγραφικῶν ἢ κλιματολογικῶν συνθηκῶν.

Ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ τοῦ βασικοῦ καὶ οὐσιώδους σημείου ἀρχῶν διαφορετικῶν—ὕψωνεται εἰς τὴν συνείδησίν μου κάτι ἄλλο,

Ἡ ἀξία τῶν τριῶν αὐτῶν καλλιτεχνῶν, ἔναντι τῶν ἀξιών τοῦ τόπου μας—καὶ δὲν εἶμαι ἐγὼ αὐτὸς πὺ δὲν θὰ τονίσω τὴν ἐκτίμησίν μου διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ κ. Δημητριάδη εἰς τὴν πλευρὰν πάντοτε τῶν ἀρχῶν πὺ ὑποστηρίζει καὶ εἶνε πράγματι ἀρχαὶ στηριζόμεναι ἐπὶ μίᾳ Σχολῆς ἀπὸ τὰς γαλλικὰς.

Ἄλλο ἐάν ἡ Σχολὴ αὐτὴ κατὰ τὴν αὐστηρὰν κρίσιν τοῦ γενικοῦ μέτρου τῆς θεωρίας μου, δὲν εἶνε ἢ ἀρμόζουσα δι' Ἑλλήνας καὶ κάθε Μεσογειακὴν φυλήν.

Πάντως καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν μορφήν ταύτην, ἡ ἀξία τῶν τριῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν καὶ ἡ συμβολὴ τῶν εἰς τὴν νεαρὰν Νεοελληνικὴν τέχνην—ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐλευθερίας, ὡς καὶ ὁ ρόλος τῶν, ἐνταῦθα καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν διὰ τῶν ἔργων τῶν καὶ οὐχὶ τῶν λόγων, ἢ τῶν Σωματειακῶν τερτίπιων τῶν—κατοχυροῦται ἀπὸ τὰ πράγματα.

Ἐάν δὲ ὁ τρόπος τοῦ πάθους μου, ἔφθασε ἐνίοτε καὶ φθάνει καὶ μέχρις ἀρνήσεων—ὡς ἀντιθέσεων—τοῦτο ἀκριβῶς τὸ γεγονός ἀποτελεῖ ἴσως, ἕνα ἠθικὸν στοιχεῖον ἀμίλλης καὶ ἐργηγόρσεως, μίαν ἠθικὴν ἐάν προτιμᾶτε ἀντιπολίτευσιν: ἢ τις ἐδράζεται ἐπὶ εὐρυτέρων ἰδεωδῶν,

ἐφ' ὅσον τὰ κακὰ τῆς ἐν λευκῷ διαχειρήσεως ἐκ μέρους τῆς προγενεστέρης Κυβερνήσεως τοῦ ὄλου καλλιτεχνικοῦ μας προβλήματος, ἀνετέθησαν εἰς τὸν νῦν διευθυντὴν τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ αὐτὸς τὰ ἀπεδέχθη.

Κάθε εἰλικρινῆς ἄνθρωπος θὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ὑπεκφυγῆς τῶν εὐθυνῶν αὐτῶν καὶ θὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἀνθρωπισμὸν μου.

Ἐνῶ ὅμως δίδω τὰς τιμὰς αὐτὰς ἐξηγήσεις, ἔχω καὶ τὸ δικαίωμα ὑπὲρ ἐμοῦ, νὰ ρίψω φῶς εἰς τὰ ἀναρχοῦμενα στελέχη τῆς καλλιτεχνίας μας—μὲ κίνδυνον μέγαν νὰ χαρακτηρισθῶ ὡς ἐσθρὸς τῶν συμφερόντων τῶν πραγματικῶν καλλιτεχνῶν μας, τὴν ἀξίαν ἐν μέτρῳ τῶν ὁποίων, δὲν δύναμαι νὰ παραβλέψω—μὲ τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα, ὅτι ὅταν ἠρεμήσουνθὰ ἐμβαθύνουν πολὺ εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων μου.

Δὲν εἶνε δυνατόν ὄλα καὶ ὄλα νὰ φθάνουν εἰς ἕνα ὕψος ἀξίας. Δὲν εἶνε δυνατόν μὲ τὰς αὐτὰς ἰκανότητας τῆς λογικῆς σειρᾶς τῶν ἐπιχειρημάτων—νὰ ρυθμίζεται τὸ ἔργον μίᾳ ὕλης διὰ τοὺς γλύπτας καὶ ἡ ποιότητος τῆς ἐργασίας ἐνός ζωγραφικοῦ πίνακος.

Αἱ κατηγορίαι τῆς κατασκευῆς καὶ διδασχῆς—προκύπτουν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν—τὴν πείραν τῆς τεχνικῆς καὶ τὴν διαίσθησιν—ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν παρατηρήσεων τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἔργων τέχνης. Τοὺς τεχνίτας λοιπὸν πὺ μίᾳ κοινωνία ξεχωρίζει εἰς τὴν συνείδησίν τῆς—ὅσον καὶ ἂν φωνασκοῦν οἱ στενωχωροῦμενοι καὶ ἀνυπομονοῦντες, πρέπει νὰ τὸ πάρουν ἀπόφασιν: μόνον διὰ τοῦ ἔργου τῶν θὰ τὴν πείσουν ὅτι εἶνε ἄξιοι τιμῆς καὶ διακρίσεως—μόνον αὐτὸ θὰ δώσῃ κύρος εἰς τοὺς λόγους τῶν ἐν συνεχείᾳ. Ἄνευ ὅμως τῆς πιστοποιήσεως αὐτῆς, ἢ τις καὶ χρόνον καὶ ἔργα θυσιάζει ἵνα ἐπιτύχῃ καὶ ἐπιβληθῆ—αἱ κραυγαὶ καὶ τὰ συστήματα ἀποτελοῦν τὸ μέρος τῆς θεωρίας καὶ ἡ τέχνη πρῶτα δημιουργεῖ τὸν πραγματικὸν τεχνίτην καὶ ἔπειτα τὴν θεωρίαν. Οὐδεὶς πρωτόγονος εἶχε ὑπ' ὄψει τοῦ τῆς θεωρίας. Εἶχε μόνον τὸ ἐνστικτικόν—τὴν θέλησιν—καὶ τὴν ἀφορμὴν ἢ ἀνάγκην νὰ ἐκδηλωθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου του.

Καὶ διὰ νὰ ὀλοκληρώσω τὰ συμπεράσματά μου ἐπὶ τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω καὶ νὰ κακίσω τὸ ἔργον τῆς παρεμβολῆς μαθητῶν καὶ ἐλευθέρων καλλιτεχνῶν, στερουμένων πράγματι ἀναστημάτων, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν σκληρῶν κρίσεων καὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων: λέγω, ὅτι τὰ καλλιτεχνικὰ Σωματεῖα ἀντὶ νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς ὀργανώσεις Σχολῶν, ὅπως ἕνα ἐξ αὐτῶν συνιστᾶ εἰς ὑπόμνημά του διαλαληθῆν διὰ τοῦ Τύπου, καλὸν καὶ φρόνιμον εἶνε νὰ δράσουν ἠνωμένα ὑπὸ ἕνα Προεδρεῖον καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ νὰ πειθαρχήσουν πρῶτα αὐτὰ καὶ νὰ ὀργανωθοῦν κυρίως αὐτὰ. Ὅλα τὰ ἄλλα φαίνονται καθαρὰ—καθαρώτατα εἰς τὴν ἀποβλέπουσαν—ἔστω καὶ ὅταν ἀκόμα ὑποκλέπτουν τὴν διαμαρτυρίαν τῶν περισσοτέρων Σωματειακῶν ὀργανώσεων, πρὸς δημιουργίαν ἐντυπώσεων.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ :

ΕΥΛΟΓΓΡΑΦΙΑ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΜΟΛΙΣ έτελείωσεν ή 'Ελληνική 'Επανάστασις και ό λαός ήρχισε να επιδίεται εις τό έργον τής περιουλογής τών έρειπίων εις τά όποια ειχε κατανήσει ή 'Ελλάς έπειτα από ένα μακρόν και έξαντλητικόν άγώνα άνεφάνησαν οι πρώτοι μορφωμένοι άνδρες οι όποιοι ήρχισαν να προπαγανδίζουν διά τήν ίδρυσιν άνωτέρου διδακτηρίου, εις τό όποιον να μορφώνονται έπιστήμονες. Καί άν και εις τούς άλλους κλάδους παρουσιάσθη έπιτακτική ή ανάγκη τοιαύτης πανεπιστημιακής οργανώσεως, κατά μείζονα λόγον ή ανάγκη αυτή ήτο έπιτακτικώτερα προκειμένου περί τής Ιατρικής, ή όποια ήτο σχεδόν άνύπαρκτος εις τήν 'Ελλάδα, επειδή δέ δέν ήτο εύκολος ή άμεσος και ταχεία εκπαίδευσις νέων έπιστημόνων, διά τούτο έπεκράτησεν ή γνώμη όπως μαζί με τήν ενέργειαν προς εκπαίδευσιν νέων εις τήν Ιατρικήν, μετεκπαιδευθόν ούτως ειπείν και οι παλαιοί πρακτικοί Ιατροί οι έμπειροί εκείνοι, οι όποιοι άνεδιδάσκοντο και μερικά στοιχεία έπιστημονικής Ιατρικής θά ήδύναντο να προσφέρουν καλώς ύπηρεσίας εις τόν λαόν επί τINA χρόνον, μέχρις ότου θά έξεπαιδευόντο έπιστήμονες Ιατροί. Προς έπιτυχίαν τού σχεδίου τούτου έπρεπε να συστήθη Πανεπιστήμιον. 'Αλλ' ό πρώτος άναλαβών τήν διοίκησιν τής 'Ελλάδος, Κυβερνήτης Καποδίστριας, πολύ όρθως σκεπτόμενος, άντέδρα εις τήν γνώμημερικόν έπιστημόνων που έξήτουν τήν ίδρυσιν άμέσως Πανεπιστημίου εις τας 'Αθήνας. Καί δικαιολογών τήν άρνησιν του ό σοφός έπτανησίου πατριώτης έλεγεν ότι ήτο άστέιον εις τόπον όπου έβασίλευεν ή σκοτεινώτερα άμάθεια να ίδρυθη άμέσως Πανεπι-

στήμιον, άλλ' έπρεπε να καλλιεργηθη πρώτον ή κατώτερα και μέση εκπαίδευσις, άργότερα δέ να ανοίξη Πανεπιστήμιον. Οι διάφοροι όμως λογίωτατοι, οι όποιοι έβιάζοντο να γίνουν καθηγηταί τού Πανεπιστημίου έπετεθησαν κατά τού Καποδίστρια, κατηγορούντες αυτόν ότι έπίτηδες δέν ήθελε τήν ίδρυσιν Πανεπιστημίου διά να κρατη τόν λαόν έν άμαθεία κι' έτσι δύναται να μείνη δικτάτωρ του. Τά γεγονότα όμως άτέδειξαν ότι ό Καποδίστριας εύρίσκετο έν τώ δικαίω και ότι τό Πανεπιστήμιον έγινε άφορμή δημιουργίας άέργων και θεσιθηρών.

Μετά τήν δολοφονίαν τού Καποδίστρια και τήν άναρρησιν εις τόν θρόνον τής 'Ελλάδος τού βασιλέως Όθωνος, ήρχισεν άμέσως να γίνεται μία ζωηρά και έντονος κίνησις προς ίδρυσιν Πανεπιστημίου. 'Ιδίως εκείνο τό όποιον ήτο μάλλον έπίγειον ήτο ή ίδρυσις Ιατρικής σχολής. Διότι τόση ήτο ή έλλειψις, ως είδομεν, έπιστημόνων Ιατρών ώστε έγεννάτο πλέον κοινωνικόν ζήτημα. 'Η ίδρυσις όμως Πανεπιστημίου δέν ήτο πράγμα εύκολον ώστε να αυτοσχεδιασθη προχείρως και βιαστικά. 'Εχρειάζοντο πόροι σημαντικοί, και ή 'Ελλάς τήν εποχήν εκείνην, μόλις έξελθούσα από έξαντλητικόν μακροχρόνιον άγώνα δέν ήτο εις θέσιν να έπιτελέση έν τοιούτω έργον. 'Αφ' έτέρου όμως εις ούδένα διέφευγεν ή έπιτακτική ανάγκη μορφώσεως νέων έπιστημόνων Ιατρών και ή μετεκπαιδευσις ούτως ειπείν, τών έμπειρικόν εκείνων ψευτοϊατρών, οι όποιοι έξήσκουν μέχρι τής εποχής εκείνης τό Ιατρι-

κόν έπάγγελμα. Προς διόρθωσιν τού κακού τούτου εύρέθη μία μέση λύσις εις τήν όποιαν τήν πρωτοβουλίαν ειχε ό Δ. 'Αλ. Μαυροκορδάτος. Πριν ή προχωρήσωμεν πρέπει να διευκρινίσωμεν έν ζήτημα. 'Οπεριού ό λόγος Μαυροκορδάτος δέν ήτο υιός τού 'Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ό όποιος τόσον σπουδαίον μέρος έλαβε κατά τήν έλληνικήν επανάστασιν, χρηματίας και κατόπιν πρωθυπουργός και μια από τας έξεχούσας πολιτικές και διπλωματικές μορφάς τής νεωτέρας 'Ελλάδος. 'Ο Δημήτριος Μαυροκορδάτος ήτο υιός 'Αλεξάνδρου, άλλ' όχι τού πολιτευτού, εκ Κωνσταντινουπόλεως και αύτου καταγομένου και ίσως συγγενούς τής πριγκηπικής οικογενείας εις τήν όποιαν άνήκεν ό πρωτεργάτης τής επαναστάσεως. 'Υπό τήν πρωτοβουλίαν λοιπόν τού Δημ. Μαυροκορδάτου έσχη μεταίθη εις πυρήν Ιατρών ευρωπαϊκής μορφώσεως, οι όποιοι ίδρυσαν μιαν έλευθέραν ούτως ειπείν 'Ιατρικήν Σχολήν. Οι πρώτοι Ιδρυταί ήσαν, πλην τού Μαυροκορδάτου, ό Ν. Κωστής Νομιάτρος, Ζ. Βούρος, (Ηπίτης μέλος τού 'Ιατροσυνεδρίου, και οι Βαυαροί Τράϊμπερ έπιτελάρχης και Ε. Λάνδερερ, βασιλικός φαρμακοποιός. Ούτοι προεκάλεσαν τότε τό άκόλουθον βασιλικόν διάταγμα από 19 Μαΐου 1835,

•ΠΕΡΙ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΑΣ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΪΑΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ».

'Επί τή προτάσει τής επί τών 'Εσωτερικόν Γραμματείας, και επειδή επί τού παρόντος, ένεκα διαφόρων αιτιών, δέν δύναται να συσταθί ύψηλών έπιστημόνων σχολείον, άπεφασίσασμεν να ρίψωμεν τά θεμέλια, ένταύθα εις 'Αθήνας, θεωρητικού και πρακτικού Διδασκαλικού Καταστήματος διά τήν χειρουργίαν, φαρμακοποιίαν, και μαιευτικήν, εις τό όποιον θέλουσι διδάσκεσθαι άμισθί τόσον οι ήδη έμπειρικώς μετερχόμενοι αύτάς τας έπιστήμας καθώς και οι μέλλοντες εις τό έξής να επαγγέλλωνται αύτάς. Εις τήν πραγματείαν τών μαθημάτων τού σχολείου τούτου θέλουσι διδάσκεσθαι θεωρητικώς τε και πρακτικώς ή άνατομία και ή φυσιολογία, ή παθολογία και θεραπευτική, ή χειρουργία, χημεία, φαρμακοποιία και μαιευτική. 'Οθεν τό Διδασκαλικόν τούτο Κατάστημα θέλει συνδεθί προς έπιτυχίαν τού σκοπούμενου με τό ήδη ύπάρχον στρατιωτικόν και με τό έγερθησόμενον μαιευτικόν κατάστημα. Μετά ταύτα θέλουσιν γωστοποιηθί τά περαιτέρω περί τής άρχής και έπισκέψεως. Έτι δέ τής διαρκείας και τής έσωτερικής διευθετήσεως τού Διδασκαλικού τούτου Καταστήματος. Διορίζομεν δέ διδασκάλους εις αύτό: α) διά τήν άνατομίαν και φυσιολογίαν τόν κ. Μαυροκορδάτον, μέλος τού 'Ιατροσυνεδρίου, β) διά τήν παθολογίαν και θεραπευτικήν, τόν κ. 'Ηπίτην, μέλος τού 'Ιατροσυνεδρίου, γ) διά τήν χειρουργίαν τών επί τών έπιτελών κ. Τράϊμπερ, δ) διά τήν φαρμακοποιίαν, τόν κ. Λάνδερερ βασιλικόν φαρμακοποιόν, και μέλος τού 'Ιατροσυνεδρίου, ε) διά τήν μαιευτικήν τόν κ. Κωστήν, Νομιάτρον. Τοιοιούτρόπως συνέστη ή πρώτη 'Ιατρική Σχολή 'Αθηνών δλωσ στοιχειώδης και κύριον σκοπόν έχουσα τήν μετεκπαίδευσιν τών έμπειρικόν Ιατρών. 'Ιδού πώς άνακοινοϋται υπό τόν διευθυντήν τής σχολής Δ. Μαυροκορδάτον τό ευτυχές γεγονός εις τό φύλλον τής 30 Νοεμβρίου 1935 τής «'Εφημερίδος τών 'Αθηνών».

«'Η Βασιλική Αύτου Μεγαλειότης διέταξε να γίνη μία σειρά μαθημάτων προς εκπαίδευσιν τών έμπειρικόν Ιατρών, χειρουργών, φαρμακοποιών και μαιευτριών τού 'Ελληνικού Κράτους, τών όποιων οι μέν προβλεβηκότες δύνανται, άφ' ού άκούσωσι όλίγα μαθήματα να γίνωσι χρησιμότεροι και όφελιμότεροι εις τούς χρήζοντας βοήθειας των. Οι Ιατροί και χειρουργοί θέλουσι σπουδάσθι έξ μήνας, αι δέ μαιευτριά και οι φαρμακοποιοί τέσσαρας μόνον. 'Ως ήμέρα ενάρξεως τών μαθημάτων διορίζεται ή δευτέρα τω μηνός Δεκεμβρίου, καθ' ήν περί τήν δεκάτην π. μ. άρχομεθα τής άνατομίας και φυσιολογίας εις τό άνατομικόν Κέντρον (τήν οικίαν τού κ. Κ. Μυσιού). 'Ο άρχίατρος τών στρατευμάτων κ. Τράϊμπερ θέλει παραδώσει τήν χειρουργίαν. 'Ο Νομιάτρος κ. Κωστής τήν μαιευτικήν εις τό επί τούτου κατάστημα. 'Ο βασιλικός φαρμακο-

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ:

ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ.

ποιός κ. Ε. Λάνδερερ τήν φαρμακοποιίαν και χημείαν εις τό βασιλικόν φαρμακοποιείον. Τήν γενικήν παθολογίαν και θεραπείαν ό επί τούτο όσονούπω διορισθησόμενος καθηγητής. Δέν άμφιβάλλομεν ότι ή άγγελία αύτη θέλει εύχαριστήσθι όχι μόνον τούς έμπειρικούς, οτινες έχουσι άμεσον εκ τούτου όφέλειαν, αλλά και γενικώς όλους τούς φίλους τής παιδείας και τής ανθρωπότητος. 'Επειδή καθώς και ήμείς, πρέπει να θεωρήσωσιν τούτο ως βάσιν Ιατρικής 'Ακαδημίας, εις τήν όποιαν τού λοιπού θέλουσιν σπουδάσθι τήν Ιατρικήν έπιστήμην, εις τήν πατριον αύτων γλώσσαν, πλησίον τών συγγενών και φίλων των και επάνω εις τό γλυκύ τής πατρίδος έδαφος όσοι θέλουσι να τρέξωσι τούτο τό στάδιον.

'Εν 'Αθήναις τή 24η Νοεμβρίου 1835
 'Ο Διευθυντής τού Χειρουργικού Σχολείου Καθηγητής τής 'Ανοτομίας και Φυσιολογίας
 Δημ. 'Αλεξ. Μαυροκορδάτος

Αύτη είναι ή πρό ενός αιώνος άπόπειρα προς ίδρυσιν τής πρώτης 'Ιατρικής Σχολής 'Αθηνών.

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ τῶν ὀλίγων ἐπιστημόνων, ἐκαρποφόρησεν σημαντικῶς λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐλαχίστων μέσων τὰ ὁποῖα ἡ Σχολὴ αὕτη διέθετε. Περί τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πρώτου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους μᾶς παρέχει σπουδαίας πληροφορίας τὸ ἐξῆς ἀνακοινωθέν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἡμερησίαν «Ἀθηνα» τοῦ Ναυπλίου τῆς 6ης Αὐγούστου 1836: «Τὴν 2 Δεκεμβρίου 1835 ἤρχισαν τὰ μαθήματα, λήξαντα τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1836. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο παρεδόθησαν ἐν ἐπιτομῇ τὰ ἐξῆς μαθήματα 1) Ἀνατομία καὶ Φυσιολογία, 2) Παθολογία καὶ Θεραπευτικὴ, 3) Χειρουργική, 4) Χειρουργία, 5) Ἱατρικὴ Ὑγιή, 6) Μαιευτικὴ. Διὰ δὲ τοὺς φαρμακοποιοὺς, Χημεία καὶ Φαρμακία». Οἱ ἐμπειρικοὶ ἱατροὶ καὶ χειρουργοὶ ἦσαν 24 τὸν ἀριθμὸν. Ἐκ τούτων ἐξετασθέντες 16 ἔλαβον τὴν ἀδειαν τοῦ μετέρχεσθαι τὴν ἱατρικὴν καὶ χειρουργίαν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτῳ, Διωρίσθησαν δὲ τρεῖς βαθμοὶ διὰ τὰ διπλώματα, ἀριστα, καλῶς καὶ μετρίως. Ἐκ τῶν 16 οἱ πέντε ἔλαβον ἀριστα, οἱ ὀκτὼ καλῶς καὶ οἱ τρεῖς μετρίως. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἄλλοι μὲν ἐβιβάσθησαν νὰ ἀναχωρήσῃον πρὶν τελειώσῃον τὰ μαθήματα, ἄλλοι δὲ ἔμειναν ν' ἀκούσῃον καὶ τὴν δευτέραν σεράν. Οἱ φαρμακοποιοὶ ἦσαν 23, ἐξ ὧν 20 ἔλαβον διπλώμα οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς ἔγγραφον ἀδειαν. Εἰς τὰ μαθήματα τῆς μαιευτικῆς ἐσύχνασαν πολλὰ ἐμπειρικά καὶ αἵτινες ἀν καὶ ἀβρόχοις ποσίν, διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ ἀπροσπαίδευτον, ἤκουσαν τὸ θεωρητικὸν μέρος, τοῦλάχιστον ὠφελήθησαν μεγάλως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρακτικόν. Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐστελλοῖν οἱ Δῆμοι νέας τιὰς νὰ σπουδάζωσι τὴν τέχνην αὐτήν. Οἱ σπουδασταὶ ὅλοι ἐδείξαν ζῆλον καὶ ἐπιμονήν, ἐλκύσαντες τὴν ἀγάπην τῶν καθηγητῶν, οἵτινες δὲν ἠλίπζον ποτὲ ὅτι οἱ κόποι τῶν θέλουν φέρη τοιούτους καρπούς, καὶ τινες πάνυ πρεσβεβηκότες τὴν ἡλικίαν ἀφίσαντες πρὸς ἀκρόασις τὴν πράξιν τῶν ἡλθον ν' ἀκροασθῶσιν τὰ μαθήματα. Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πρώτης σειρᾶς ἀγγέλλομεν τὴν ἑνάρξιν τῆς δευτέρας. Ἡμέρα ἐνάρξεως ὤρισθη ἡ 1η Σεπτεμβρίου. Καλοῦνται λοιπὸν ὅλοι οἱ ἐμπειρικοὶ ἱατροὶ, χειρουργοὶ καὶ φαρμακοποιοὶ ὅσοι δὲν παρουσιάσθησαν εἰς τὴν πρώτην σεράν καὶ δὲν ἔχον πλεον τῶν 45 ἐτῶν ἡλικίαν.

«Δὲν εἶναι δεκτοὶ παρά ὅσοι ἔλαβον πρόσκαιρον ἀδειαν παρὰ τοῦ Ἱατρικοῦ Συμβουλίου ἢ ἔχουσιν ἀποδεικτικὰ δημοτικῶν ἀρχῶν ὅτι μετέρχονται πέντε ἔτη τοῦλάχιστον τὴν ἱατρικὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτῳ». Ὅσοι δὲ δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰς ἀνω κατηγορίας εἶναι δεκτοὶ ὡς ἀκροαταὶ μόνον καὶ δὲν δύνανται νὰ λάβωσιν ἀδειαν τοῦ μετέρχεσθαι τὴν ἱατρικὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτῳ. Θὰ παραδοθῶσιν ἀνατομία καὶ φυσιολογία ὑπὸ Μαυροκορδάτου, ἱατρικὴ ὕλη ὑπὸ Ν. Κωστή, παθολογία, θεραπευτικὴ καὶ κλινικὴ ὑπὸ Ζ. Βούρου, χειρουργία ὑπὸ Τραϊτέρ, χημικὴ εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον δις τῆς ἑβδομάδος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, μαιευτικὴ ὑπὸ Ν. Κωστή, φαρμακία καὶ χημεία ὑπὸ Λάνδερ. Ὅλα τὰ μαθήματα δὲν θέλουν ἀρχίσθαι διὰ μιᾶς, ἀλλὰ βαθμηδόν, ὅπως εὐρεθῆ καταλληλότερον διὰ τοὺς μαθητευομένους. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱατροχειρουργικοῦ Σχολείου καθηγητῆς τῆς Ἀνατομίας καὶ Φυσιολογίας.

Δημ. Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος

Ἀπὸ τ' ἀνωτέρω πληροφοροῦμεθα, ὅτι οἱ ἐμπειρικοὶ ἱατροὶ οἱ μετέρχόμενοι ἐπὶ πενταετίαν προηγουμένως τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα εἶχον λάβει προσωρινὴν ἀδειαν ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ τοῦ Ἱατροσυμβουλίου, ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μετεκπαιδεύσεως διὰ νὰ δυνηθῶσιν νὰ ἐξασκήσῃον κατόπιν τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ὡς διπλωματοῦχοι τῆς Σχολῆς. Ἐπίσης βλέπομεν ὅτι οἱ φοιτῶντες εἰς αὐτὴν διεκρίνοντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τακτικὴς καὶ ἐκτάκτους σπουδαστάς. Μόνον οἱ τακτικοὶ ἀπέκτων δικαίωμα νὰ ἐξασκήσῃον τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐπομένως οἱ ἐκτάκτοι ἐμορφώνοντο ἀπὸ ἀτομικὸν ζῆλον καὶ ἐπιθυμίαν νὰ ἐπικτείνωσι τὰς γνώσεις των.

Ἐπίσης εἰς τὸ φύλλον τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1836 ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Μαθηταὶ τοῦ Ἀνατομικοῦ Θεάτρου» δημοσιεύει τ' ἀκόλουθα ἐνδιαφέροντα: «Δι' ἐγκυκλίου

τῆς Γραμματείας τῶν Ἑσωτερικῶν προσεκληθῆσαν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ μέρη τοῦ Κράτους οἱ μετερχόμενοι τὸν ἱατρικὸν ἐμπειρικοὶ ἐν τῷ Ἑλλάδος. Καθεὶς γνωρίζει ὅτι σκοπὸς τοῦ καταστήματος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ συγκροτήσῃ ἱατροὺς μῆτε ὡς ἐκ τῆς συστάσεως καὶ τῆς διαρκείας τῶν μαθημάτων μῆτε ὡς ἐκ τῆς συνηθείας καὶ τῶν δυνάμεων τῶν ἀκροατῶν ὑπόσχεται τελειότητα εἰς τὸ ἔργον του. Τὸ πρῶτον εἶναι θεμελιωμένον ἐπὶ βάσεως ἀπλουστάτης καὶ σκοπὸν ἔχει νὰ μετριάσῃ μόνον τὰς ἀμετρήτους ζημίας ὅσας καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν ἐπιφέρει ἡ ἐμπειρικὴ ἱατρικὴ, ἐνεργουμένη ἀπὸ ἀγύρτας οἰσχροκερδεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Πλήθος μαθητῶν συνήλθεν αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς τὴν καθέδραν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ Κράτους καὶ διὰ τῆς προθυμίας των ταύτης, ἀνδρῶν ἄλλο, ὁμολογοῦν τοῦλάχιστον τὴν ἀμάθειάν των καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ὑπαρξίν ἀνωτέρας ἐπιστήμης, μέγα βῆμα πρὸς τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀνθρώπων οἰανδήποτε. Δύο ἢ τρία μαθήματα, νομίζομεν, παρεδόθησαν καὶ ἀφῆν ἔγινε διακοπὴ ἐξ αἰτίας, λέγουσιν, λογιστικῶν τινῶν στρεψοδικιῶν, τὰς ὁποίας ἡ βασιλεύουσα γραφειοκρατία ἐν τῷ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Γραμματείας ἐγείρει εἰς τὰς διδασκαλίας καθ' ἡμέραν. Παρεισχολούμενοι ἀπὸ τὰς παράπονα ἀνθρώπων οἵτινες διαμένον ἐν τῷ διαπαντῆ καθεδρᾷ (πρωτεύουσας) ἀπὸ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λάβωσι ψίχουλα τινὰ θεωρίας ὥστε νὰ μετέρχωνται τὸ ἔργον μεταξύ τῶν χωρικῶν συμπολιτῶν των εὐσυνειδητότερον, δίδομεν εἰς τὸ κοινὸν τὸ ὁποῖον μᾶς βλέπει τὸσον δυσσαρῆστους ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν σημερινῶν ὑπουργῶν ψηλαφητῆν ἀποδειξίν μέχρι τίνος σημείου προχωρεῖ ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ ἀδιαφορία των ὡς πρὸς τὰ κοινὰ ἀνεξαιρέτως εἰς ολονδήποτε κλάδον».

Ἀπὸ τὸ δημοσίευμα αὐτὸ πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ Σχολὴ συνήνησε τὴν γραφειοκρατικὴν ἀντίδρασιν ἢ ὅποια ὑπῆρξεν αἰωνίως ἡ κακὴ μοῖρα τοῦ Πανεπιστημίου. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως λεπτομερείας περὶ τῶν κωλυμάτων τὰ ὁποῖα παρουσιαζέτω ὁ ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ἀορίστως ὁμιλεῖ τὸ ἄνω δημοσίευμα. Πάντως γνωρίζομεν ὅτι παρὰ τὰ ἐμπόδια ταῦτα ἡ Σχολὴ ἐξηκολούθησεν τὸ ἔργον τῆς μέχρι τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποῖαν συνέστη τέλος τὸ Πανεπιστήμιον. μετ' ὁποῖαν συνεχωνεύθη πλεον καὶ ἡ ἀνεξάρτητος αὐτῆς Ἱατρικῆ Σχολῆς.

B

Δὲν ἐβράδυνεν νὰ ὠριμάσῃ πλεον ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀνάγκης συστάσεως ἀνωτάτου διδαστηρίου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία εἶχε κατανοήσει ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς τῆς ἀνάγκης Πανεπιστημίου, ἀλλὰ προσέκρουε εἰς τὴν ἑλλειψίν μέσων. Σιγὰ—σιγὰ ὅμως προένοιχον τῆς παιδείας ἤρχοντο δωρεὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ Ἑλλήνων ἐκεῖ ἐγκατεστημένων, ὥστε ὁ Μάουερ ἀπὸ τοῦ 1833 συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς Ἰδρύσεως Πανεπιστημίου, ἔχων τὴν φιλοδοξίαν ἵνα ἐπισημύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ἵδρυσιν Πανεπιστημίου εἰς τὰς ὀρισθείσας πλεον ὡς πρωτεύουσαν Ἀθήνας. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν ὁ Μάουερ νὰ ἴδῃ πραγματοποιούμενον τὸ δνειρὸν του αὐτὸ, διότι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 ἀνεκλήθη εἰς τὸ Μόναχον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθησαν τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ διαπρεποῦς φιλέλληνας καὶ σοφοῦ.

Κατὰ τὸ 1836 ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, κατόπιν διαπρεπῆς διπλωμάτης καὶ λόγιος, ἦτο ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Καὶ λόγῳ τῆς καταγωγῆς καὶ λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς μορφώσεώς του ὁ Ραγκαβῆς ἐπαίξει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰ τῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦτο ὑπέβαλεν εἰς τὸν ὑπουργὸν σχέδιον ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰς τὸ ὁποῖον προεβλέπετο καὶ ἡ ἵδρυσιν Πανεπιστημίου. Ἀλλ' ὁ Ἀρμανσπερυ, ὁ ἀντιβασιλεὺς ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Μάουερ, ἦτο ἀντιθέτου γνώμης ἀσπαζόμενος τὰς ἀρχὰς τοῦ Καποδιστρίου περὶ πρῶτου Ἰδρύσεως Πανεπιστημίου, κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν

ὑποδείξεις τοῦ Σπ. Τρικοῦπη καὶ τοῦ Θεοδ. Μανούση. Ἀλλ' ὁ Ραγκαβῆς ἦτο πείσμων καὶ ἀπεπειράθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του δι' ἐμμέσου ὁδοῦ, ἴσως διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξίαν του νὰ γίνῃ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως καὶ πραγματικῶς συνέβη ἀργότερα. Ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὸν τότε ὑπουργὸν κ. Ρίζον προσεπάθησε νὰ μεταπέσῃ τὸν Ἀρμανσπερυ, ὁ ὁποῖος ἐφάνη τέλος ὑποχωρῶν καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν ὑπουργὸν τὴν δημοσίευσιν τοῦ Διατάγματος τὸ ὁποῖον εἶχε ὑποβάλῃ ὁ Ραγκαβῆς. Ἀλλ' ὁ καιρὸς παρήρηχο καὶ ἡ ὑπόσχεσις δὲν μετεβάλλετο εἰς πραγματικότητα, ὅτε αἰφνιδίως τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους 1836, καθὼς ἀφηγεῖται ὁ Ραγκαβῆς εἰς τὰ Ἀπομνημονεῦματά του, ὁ Ἀρμανσπερυ, ὁ ὁποῖος ἀνεπλήρου τὸν βασιλέα Ὄθωνα, εὐρισκόμενον εἰς Βαυαρίαν πρὸς τέλος τῶν γάμων του, ἔστειλεν εἰς τὸν Ραγκαβῆν βιαστικὸν ἐκτενὲς Διάταγμα, περιέχον τὴν ἵδρυσιν τοῦ Πανεπιστημίου, μὲ τὴν διαταγὴν ὅπως μεταφρασθῆ ἀμέσως καὶ δημοσιευθῆ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ραγκαβῆς παρετήρησεν εἰς τὸν ὑπουργὸν ὅτι ὁ σταλεὶς ὀργανισμὸς τοῦ Πανεπιστημίου ἦτο ἀπραγματοποίητος, διότι ἦτο ξηρὰ ἀυτολεξεί μετὰφρασις ἀπὸ τὸν σχετικὸν ὀργανισμὸν τῶν Βαυαρικῶν Πανεπιστημίων καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς χώραν ὡς ἡ Ἑλλάς, εὐρισκόμενην ὑπὸ ὄλων δ. ἀφορητικῶν συνθήκων. Ὁ ὑπουργὸς διεβίβασε τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς εἰς τὸν Ἀρμανσπερυ, ὁ ὁποῖος ἀπήντησεν εἰς τὸν Ρίζον ὅτι δὲν ἐζήτη τὴν γνώμην του, ἀλλὰ τὴν μετὰφρασιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ Διατάγματος. Κατὰ συνέπειαν τὸ Διάταγμα ἐδημοσιεύθη μὲ χρονολογίαν 31 Δεκεμβρίου 1836 οὐδέποτε ὅμως ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν, διότι, ἐπανελθόντος τοῦ Ὄθωνος, ἀνεστάλη ἡ ἐκτέλεσις του, ἴσως κατόπιν εἰσηγήσεων τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξέθεσεν εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα τὸ ἀδύνατον τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς κανονισμοῦ ἀψυχολογήτου καὶ μὴ δυναμένου νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο, καθὼς λέγει ὁ Ραγκαβῆς, τὰ φύλλα τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐστάθησαν εἰς οὐδεμίαν Ἀρχὴν, ἀλλ' ἔμειναν ἀπραγματοποίητα εἰς σωροὺς ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς Παιδείας.

Ὁ αὐτὸς Ραγκαβῆς, θέλων νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σπουδὴν αὐτὴν τοῦ Ἀρμανσπερυ, δὲν εὐρίσκει ἄλλην ἐρμηνείαν παρὰ τὴν ἀκόλουθον: Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἀναγγεληθῆ ἀπὸ τὸ Μόναχον οἱ γάμοι τοῦ Ὄθωνος μετ' ἡ Μαλιαν, καὶ ἐπιθυροῦτο ἐπιμόνως, ὅτι ὁ Ὄθων ἐπανερχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας θὰ ἀντικαθίστα τὸν Ἀρμανσπερυ, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Ὁ ἀντιβασιλεὺς λοιπὸν, γνωρίζων τοῦτο, ἠθέλησε προτοῦ ἐπανελθῆ ὁ βασιλεὺς νὰ δημοσιεύσῃ τὸν νόμον περὶ συστάσεως Πανεπιστημίου διὰ νὰ δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ πλήρης ὀργανώσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι διὰ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπέστειψε τὸ ὀργανωτικὸν αὐτοῦ ἔργον.

Τὸ κείμενον τοῦ Διατάγματος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 118 ἀρθρῶν, τοῦ ὁποῖου προηγεῖτο ὁ ἀκόλουθος χαρακτηριστικὸς πρόλογος.

«Διὰ τοῦ ἀπὸ 6) 17 Φεβρουαρίου 1834 Νόμου ἐκονομίσαμεν ἡδὴ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, μετὰ ταῦτα ἐβάλαμεν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὰ πρὸς ἀνωτέραν μὲν ἐκπαιδεύσειν προσημοῦσμένα ἀρμόδια εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ τόπου κατὰστασιν σχολεῖα καὶ γυμνάσια, εὐκολύνοντες οὕτω τὴν κτήσιν τῶν παρασκευαστικῶν γνώσεων εἰς ὑψηλότεραν ἐπιστημονικὴν μάθησιν. Ἐπιστάσης δὲ ἡδὴ τῆς ἐποχῆς πρὸς οὐσασιν τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπερτάτου ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος, τὸ μὲν διότι ὑπάρχον ἴσως ἱκανοὶ ἡδὴ ἀκροαταὶ, ἐφωδιασμένοι μὲ τὴν προκαταρκτικὴν παιδείαν, τὸ δὲ διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων διδασκάλων δύναται νὰ συμπληρωθῆ ἀπὸ

τὰς συσταθείσας ἡδὴ σχολὰς τῆς ἱατρικῆς καὶ θεολογίας ἀπὸ τοὺς ὀφείλοντας νὰ παραδίδωσιν ὑπαλλήλους τῶν ἀνωτέρω κλάδων τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ τινὰς ἐκ τῶν μελῶν τῆς συσταθείσης ἡδὴ ἐπιστημονικῆς ἐταιρείας, ἡ δὲ ἐνεστῶσα καὶ ἀστάσις τοῦ ταμείου καθιστᾷ τέλος πάντων δυνατὴν τὴν τοιαύτην ἰδιαίτεραν δαπάνην, ἀκούσαντες τὴν διορισθεῖσαν ἐπιτροπὴν διὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ κατὰ πρότασιν τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματειῶν τῆς Ἐπικρατείας, ἀπεφασίσμεν καὶ διατάσσομεν...».

Πράγματι ὁ Ἀρμανσπερυ δὲν ἐβράδυνεν ν' ἀνακληθῆ εἰς Μόναχον, ἐγκαταλείπων τὰς Ἀθήνας, ὅπου δὲν ἀφήκεν ἀγαθὰς ἀναμνήσεις. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀνέλαβεν ὁ Ἄν. Πολυζωίδης, τὸν ὁποῖον ἀμέσως ὁ Ραγκαβῆς ἐθεσεν ἐνήμερον τῶν ἡδὴ γενομένων του. Ἀποτέλεσμα τούτων ἦτο ἡ ἐκδοσις βασιλικοῦ διατάγματος «περὶ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις συσταθησομένου Πανεπιστημίου». Τὰ ἐγκαινία του ἔγιναν τὴν 3ην Μαΐου 1837 μετὰ πάσης ἐπισημότητος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Προσωρινῶς τὸ Πανεπιστήμιον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν οἰκίαν Κλεάνθους σωζομένην ἀκόμη εἰς τὴν Πλάκαν.

Κατὰ τὸν προσωρινὸν Κανονισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ 1837 τὸ προσωπικὸν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς ὠρίσθη ὡς ἀκόλουθως:

Δ. Ἀλ. Μαυροκορδάτος ἑκτακτος καθηγητῆς διὰ τὴν ἀνατομίαν καὶ φυσιολογίαν. Ἰω. Βούρος διὰ τὴν εἰδικὴν παθολογίαν, ἱατρικὴν, θεραπείαν καὶ κλινικὴν. Α. Γ. Λευκιάς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς, γενικὴν παθολογίαν καὶ θεραπείαν. Π. Κωστής τῆς μαιευτικῆς καὶ ἱατρικῆς ὕλης. Ὁλύμπιος, ἑκτακτος καθηγητῆς τῆς χειρουργίας καὶ προπαρασκευαστῆς. Τραϊτέρ, ἐπίτιμος καθηγητῆς τῆς κλινικῆς καὶ διδασκαλίας τῆς χειρουργικῆς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν κανονισμὸν δύνανται νὰ προσληφθοῦν, ὅπως συμπληρῶσῃον τὸν κύκλον τῶν παραδόσεων, ὁ πρόεδρος Πάλλης διὰ τὴν δικαστικὴν ἱατρικὴν καὶ ὁ Νικολαΐδης Λεβαδεὺς διὰ τὴν διαιτητικὴν καὶ ὁ Ἡπίτης. Ὁ Λάνδερ ἐδίδασκε χημείαν καὶ πειραματικὴν φυσικὴν, ὁ δὲ Φράσας βοτανικὴν καὶ ἦτο ταυτοχρόνως καὶ ἐφορος τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἶχον διορισθῆ διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 καὶ οἱ Γλαράκης τακτικὸς καθηγητῆς τῶν εἰδικῶν μαθημάτων τῆς ἱατρικῆς, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδίδῃ εἰς τὴν σχολὴν τῶν γενικῶν ἐπιστημῶν ὀρυκτολογίαν καὶ ὁ κ. Μ. Γεωργιάδης προπαρασκευαστῆς τῆς ἀνατομίας. Ἀλλ' ὁ Ὄθων δὲν ἐτεκώρωσε τοὺς διορισμοὺς τῶν δύο τούτων.

Ἀπὸ τῆς Ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου μέχρι τοῦ 1846 οἱ καθηγηταὶ δὲν ἐλάμβανον ὅλοι ὅμοιαν μισθοδοσίαν, ἀλλ' ὠρίζετο διάφορος μισθὸς εἰς ἕκαστον διὰ τοῦ Διατάγματος τοῦ διορισμοῦ του. Οὕτω ἐκ τῶν τακτικῶν καθηγητῶν ἄλλοι μὲν ἐλάμβανον δραχμὰς 350, ἄλλοι 300 καὶ ἄλλοι 200 εἰς ἐλάμβανον 250, ἐπὶ εἶχον ἐπιμισθίον ἑκατὸν δραχμῶν μόνον διὰ τὴν παράδοσιν, διότι εἶχον ἄλλην δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τέλος τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1845, μετὰ μακρὰν συζήτησιν εἰς τὴν Βουλὴν, ὠρίσθη ὅπως οἱ μὲν τακτικοὶ καθηγηταὶ ἀνεξαιρέτως λαμβάνουν δραχ. 300, οἱ δὲ ἑκτακτοὶ δραχ. 200, καὶ τέλος οἱ ἐπίτιμοι δρ. 100. Κατὰ τὸ 1859 τέλος διὰ νόμου ἠξήθη ὁ μισθὸς εἰς δρ. 350 διὰ τοὺς τακτικὸς καὶ 250 διὰ τοὺς ἐκτάκτους καθηγητάς (Νόμος 28 Μαΐου 1829).

Ὁ μισθὸς τῶν πρώτων διορισθέντων καθηγητῶν τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἦτο ὁ ἐξῆς: ὁ Σχολάρχης (ὅπως ἐκαλεῖτο τότε ὁ Κοσμητῶν) Α. Γ. Λευκιάς δραχ. 350, Δ. Ἀλ. Μαυροκορδάτος 350, Ἰ. Βούρος 200, Ν. Κωστής 200, Δ. Φράσας 100, Ξ. Λάνδερ 100.

ΣΠ. ΛΙΜΠΕΡΑΤΟΣ

Ο ΗΘΟΠΟΙΟΣ ΩΣ ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

ΤΟ ζήτημα που ανάφερα περαστικά στο τελευταίο μου σημείωμα, αν δηλαδή οι ηθοποιοί και γενικότερα οι καλλιτέχνες πρέπει να είναι μισθωτοί υπάλληλοι του Κράτους, μου φαίνεται αρκετά σημαντικό, ώστε να ειπωθούνε λίγα λόγια σχετικά. Και θα ήταν άξιο νομίζω να απασχολήσει όσους συλλογίζονται αυτά τα προβλήματα. Όσο το στοχάζομαι, τόσο μου φαίνεται πως απλώνουν οι ριζες του βαθύτερα και πως ανατρέχοντας θαπρεπε να συζητήσουμε την ουσία της καλλιτεχνικής δημιουργίας, τον κοινωνικό της ρόλο, και την έννοια του Κράτους. Έπειδή όμως τουτό δε γίνεται εδώ-πέρα, θαρρώ πως μπαινοντας ίσια στην εμπειρική όψη του θέματος, μπορούμε να πούμε πως αντικρύζουμε δυο αντιλήψεις ολωσδιόλου αντίθετες, και πως όλα τάλλα είναι συμβιβασμοί μεταξύ τους. Κατά τη μία, ο καλλιτέχνης είναι ένα εξωκοινωνικό πλάσμα, θεϊκά εμπνευσμένο, έρμαιο στα κινήματα της φαντασίας του, σε αντίθεση με τη τάξη της ζωής γύρω του που τον έχτρεύεται και δεν τον καταλαβαίνει. Κατά την άλλη, έχει ο καλλιτέχνης μια κοινωνική αποστολή, είναι ο διαισθητικός δραματιστής του μέλλοντος, αλλά ριζώνει στο γύρω του κόσμο κ' εκτελεί προς αυτόν μιάν υπηρεσία. Η πρώτη είναι ρομαντική, ή δεύτερη κλασική. Όταν θεωρείται πως την κοινωνία την αντιπροσωπεύει και την κατευθύνει το Κράτος, συμπίπτει ή κλασική με τη σοσιαλιστική, μάλιστα με την κομμουνιστική αντίληψη για το ρόλο του καλλιτέχνη. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ή δεύτερη θεωρία είναι σχετικά ή σωστότερη. Μόνο για μας εδώ, για την Ελλάδα, είναι δυνατό το Κράτος να υποκαταστήσει την κοινωνία, να δώσει μέτρα και σταθμά, να επιβάλει κριτήρια; Νομίζω πως όπου το δοκίμασε, απέτυχε ολωσδιόλου. Στην εκπαίδευση, στις φιλανθρωπικές οργανώσεις, στους αυτόνομους οργανισμούς,

παντού όπου έβαλε χέρι, τα έκανε θάλασσα. Γιατί ταλαντεύεται διαρκώς ανάμεσα στο ρόλο του οδηγητή και του ακόλουθου: άλλοτε θέλει να κολακέψει την κοινωνία, κι' άλλοτε να την βιάσει να δεχτεί τις αντιλήψεις των πρόσκαιρων κυβερνητών. Ως συντηρητικός, ή καλύτερα άνεργημένος παράγων, έβραβευσε μετριότητες, επιχορήγησε άτονες προσπάθειες, ή νοσοτροπία, της κλικας και της γραφειοκρατίας, ή προσπάθεια του συμβιβασμού έκυριάρχησαν. Οι καλλιτέχνες μας, κυνηγημένοι από την τρομάρα της βιοπάλης, φωνάζουν όλο και πιο επιταχτικά για κρατική ενίσχυση. Ο ηθοποιός είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένος στον κίνδυνο της άβειαιότητας, και γι' αυτό ιδιαίτερα ποθυόσε την εξασφάλιση στο βιωτικό άγώνα. Μα ο ηθοποιός περισσότερο από κάθε άλλον έχει ανάγκη να ζήσει για να γίνει τεχνίτης: να δουλευτεί με πολλά περιβάλλοντα, να αποκτήσει πείρα ζωής, να πονέσει πολλούς πόνους, να απολαύσει πολλές χαρές. Η θέση του στο Έθνικό του εξασφαλίζει μια μέτρια, ήσυχη ζωή, χωρίς άγωνία για το αύριο μα και χωρίς φιλοδοξίες, χωρίς πιθανότητες πρωτοβουλίας, χωρίς τη σύγκριση με πιο έλευ:ερες επιτυχίες, χωρίς πνευματική αναζήτηση. Ο ηθοποιός του Έθνικού ξέρει πως πάντα, όλα τα χρόνια της ζωής του, θαχει δυό-τρεις, τέσσερις ρόλους το χρόνο, θα παίζει με τα ίδια εξαίρετα πρόσωπα, που όμως δεν εδιάλεξε αυτός, σε έργα που δεν τον έρώτησαν αν του άρέσουν, σε σκηνογραφία που ίσως δε συμφωνεί με τα γούστα του, μπροστά στο ίδιο κοινό, το καθώς πρέπει, το αδιάφορο, το συμβατικό: κανένας νέος άνεμος δε θα φυσήσει, δε θαχει κανένα κίνδυνο, θα πάρει και σύνταξη, μα καμιά διάλυση και ανασύνθεση, που είναι ο νόμος της ζωής, δε θα τον αναφερώσει, δε θα του δώσει νέα κίνητρα για βελτίωση στην

ΣΚΗΝΗ ΑΠΟ ΤΟ «ΟΝΕΙΡΟ ΘΕΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΑΣ» ΤΟΥ ΣΑΙΞΠΗΡ ΑΝΕΒΑΣΜΕΝΟ ΠΡΟ 20 ΕΤΩΝ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΑΠ' ΤΟΝ STRUAD

εκδήλωσή του, καμιά έπαφή με άλλους κόσμους δε θα κάνει τη καρδιά του να σκιρτήσει. Πώς δε σκάει εκεί μέσα; Η στέρηση, ή άβειαιότητα, ή πίκρα για τη παραγνώριση είναι βέβαια φριχτά πράγματα, μα μήπως δεν είναι άλλο τόσο επικίνδυνα ή ανάγκη του καθημερινού συμβιβασμού, της ιεραρχικής ύποταξης, ή βιασμένη προσαρμογή της ιδιοσυγκρασίας του; Ξέρω πως θα μου πούνε: Αυτή ή έσωτερική όρμη της ανανέωσης, αυτή ή λαχτάρα προς όλοένα υψηλό ερα επίπεδα πνευματικής ώριμότητας και καλλιτεχνικής δημιουργίας, ή αμείλιχτη άπολυτότητα σε τέτοια ζητήματα, δεν ανήκει στον καθένα, αλλά μόνο στους πρωτοπόρους, τους μεγάλους καλλιτέχνες: οι άλλοι, αν τους αφήσεις χωρίς οδηγία κι' όρμηγεια, ξεπέφτουν στον αυτόματισμό, στην υποχώρηση προς τα ταπεινά γούστα του άμόρφωτου κοινού, στα κατώτερα έργα και στα πρόχειρα ανεβάσματα που πίνουν λεφτά. Το ξέρω μπρός γκρεμός και πίσω ρέμα. Μα όσοι μιλούν έτσι, αδικούνε πρώτα το ίδιο το κοινό, που όπωσδήποτε, κουτσα-στρβά, υποστήριξε κ' έθρεψε ως τώρα τους μεγαλύτερους ηθοποιούς μας, παραγναρίζουε και την προοδευτική του εξέλιξη, που προχωρεί τελευταία σημαντικά, αδικούνε δεύτερο και παραγναρίζουε την έννοια του θεάτρου, που είναι βέβαια συνεργασία, μα δε βασίζεται και άποκλειστικά στη χρυσή μεριότητα: αδικούνε τρίτο τους νέους ηθοποιούς: προυποθέτει το Έθνικό, όταν τους παίρνει από τη σχολή θεάτρου, πως κανένας τους δεν είναι άξιος για τον άδυσώπητον άγώνα; Στην έξω ζωή, στο έλευτερο θέατρο, ο πρωτόπειρος ηθοποιός θα βρεθεί κάτω από την επίδραση μιας ίσχυρης προσωρικότητας, του θιασάρχη, που τις περισσότερες φορές είναι δοκιμασμένος ηθοποιός, μαζί του θα διορθώσει το παίξιμό του, και, έστω εμπειρικά, θα ψάξει να βρει διαφόρους κάθε φορά τρόπους να κρατήσει το ρόλο του. Στο Έθνικό, ποιός θ' αναλάβει αυτή τη δουλειά; Ούτε ο διευθυντής, ούτε ο σκηνοθέτης μωροούν ή ξέρουν να το κάνουν: μπορεί ίσως να δίνουν μερικές θεωρητικές οδηγίες πολύ άμφίβολης άξιας. Μου φαίνεται πως δεν έχει εκτιμηθεί αρκετά ή επίδραση που εξέηκησαν οι καλύτεροι ηθοποιοί μας

στη διαμόρφωση των άλλων ηθοποιών, ή Μαρίκα, ή Κυβέλη, ο Οικονόμου, ο Βεάκης, ή Άλκαίου. Αντίθετα όποιος θυμάται, δεν μπορεί να μην παρατηρήσει πως ή ηθοποιία στο Έθνικό τείνει να πάρει όλοένα πιο μονότονο ύφος, πως οι χαρακτηρισμοί και δραματικές συγκρούσεις γίνονται όσο πάει πιο στερεότυπες, και ή άπαγγελία πλησιάζει προς έναν όρισμένο λυρικό τρόπο, που θυμίζει κάπως αυτό που οι Άγγλοι λένε Sing-Song. Άς μη γελιόμαστε: το Έθνικό όλους τους καλούς ηθοποιούς του τους πήρε απ' έξω το ίδιο δεν διεμόρφωσε τίποτα, τείνει μάλιστα να κατεβάσει τη δημιουργικότητα και την πρωτοτυπία, να σταματήσει την εξέλιξη όσων δεν την είχαν ήδη συμπληρώσει όταν τους προσέλαβε. Και ρωτούμε: τί θα γίνει ότα κάποτε μαραζώσει το έλευτερο θέατρο-που ήδη δε μπορεί πια να σταθεί το χειμώνα από το συναγωνισμό του Έθνικού-κ' όταν στερέψει ή ζωντανή πηγή; Και ξαναλέμε: ή Σχολή Θεάτρου δε θα μπορεί να αντικαταστήσει την πείρα της ζωής, τη δημιουργική εξέλιξη από την έπαφή με τους εξέχοντες ηθοποιούς, και την τριβή στον άγώνα. Το έθνικό δεν μπορεί να είναι παρά μια επιβράβευση καμωμένων ταλέντων, μια καθιέρωση της άξιας των, κι' όχι φυτώρα νέων και τουτό μόνο όταν άποφασίσει παίρνοντας τους, να τους άφισει περισσότερη πρωτοβουλία και στο διάλεγμα και στο ανεβάσμα των έργων, όταν τους κάνει άληθινούς έταίρους με φωνή κι' άποφασιστική ψήφο στο Συμβούλιο. Είναι αντίθετο προς το ίδιο του συμφέρον να επιζητεί το πνευματικό μονοπώλιο στο θέατρο, και να πνίγει με τον οικονομικό άνταγωνισμό και με την από καθέδρας επίδραση στο κοινό δια μέσου του τύπου κάθε άλλη προσπάθεια έξωκρατικού σοβαρού θεάτρου. Η οικονομική εξασφάλιση του ηθοποιού δεν είναι σωστό να του δίνεται από μια άρχη παρά νατόυ παρέχεται ότα δείξει με την εξέλιξη του μια σχετική τελείωση κι' όλοκλήρωση. Και για όλα αυτά πρέπει το άλλο θέατρο, το έλευτερο, να ενισχυθεί ήθικα και όλικά, με έλάφρωμα της φορολογίας του και με κατά καιρούς επιχορηγήσεις. Οι κριτικοί τέλος, πράμα που άρχισε να γίνεται, να πάψουν να θαμπώνονται από κάποια έξωτερική νευπρέπεια, τάξη, πειθαρχία και σκηνική εμφάνιση που διακρίνει το έθνικό, και να κυττάξουε την ουσία που στο θέατρο είναι ίδιας ή ηθοποιία, και τις αιτίες της υπεροχής του Έθνικού. Οι θιασοί να βάλουν τα δυνατά τους: στα χέρια του Έθνικού, βρίσκεται το μέλλον του Έθνικού θεάτρου. Από την καλλιτεχνική τους προσπάθεια έξαρτάται ή ανάπτυξη του κοινού και ή πλούσια διάρθρωση του γούστου του. Το Έθνικό θαπρεπε να είναι το άποσταγμένο ροδέλαιο, που για να γίνει πρέπει να προηγηθεί μια έντατική και ποικίλη καλλιέργεια σε χιλιάδες στρέμματα ροδώνες.

ΤΑΗΜ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ: ΘΕΡΟΣ ΣΤΗ ΣΚΥΡΟ

Σπύρου Μελά: «Ίουδας»—

Ο «Ίουδας» του κ. Μελά, που παίχτηκε τόσες φορές στο Εθνικό Θέατρο το χειμώνα, βγήκε τώρα και σε βιβλίο, κι' αυτό μας επιτρέπει να τον κυτάξουμε πληρέστερα στο σύνολό του, την άρχιτεκτονική του, τις φιλοσοφικές θέσεις του, παρά η παράσταση, όπου η προσωπικότητα των ήθοποιων προσθέτει συμπτωματικά στοιχεία στο χαρακτήρισμό, και που μας παρασύρει προς την κατεύθυνση της δράσης—χωρίς δυνατότητα ανάδρομης, σφραγματικής διακοπής ή εσωτερικής συζήτησης. Δέ βολάει τώρα ν' ανοίξουμε ζήτημα κα: ά πόσο το θεατρικό έργο χάνει ή κερδίζει—γιατί όχι;— στο διάβασμα: τουτό είναι θέμα που θάβξει να τό στοχαστούνε κάποτε οι θεατρικοί κριτικοί μας, κι' όπου, όσο θυμούμαι, ποτέ δέν τό άκράγγιζε κανείς τους. Τά Έλληνικά Φύλλα θά τούς άκουγαν πρόθυμα πάνω στο ζήτημα, κ' έγω θά προσπαθούσα μεταξύ των άλλων ν' άπαντήσω μέ όσα έχουνα κατά καιρούς ζήσει μέσα μου, χωρίς αξιώσεις ειδικότητας, αλλά σαν άπλός θεατής και μανιακός άναγνώστης. Είναι όμως έδω-πέρα άκαρη ή συζήτηση τούτη και θάταν άδικη άπ' άφορμή τού έργου του κ. Μελά, γιατί ό Ίουδας και στο άκουσμα και στο διάβασμα είναι—ό ίδιος. Δέν μπορεί κανείς να πεί τί παρακίνησε τόν κ. Μελά να διαλέξει τό θέμα του: πιθανώτατα μία άπό τίς τρεις άκόλουθες άπόψεις, ή κ'έναν άξειδιάλυτος συγκρασιμός των: Τό πρόβλημα της προδοσίας είναι βέβαια ένας πειρασμός για όποιον δέν Ικανοποιείται μέ την έξωτερική και δυστυχώς τόσο καθημερινή διαπίστωση της και τά φανερά της έλατήρια. Έίτε λοιπόν θά έξηγήσομε μία προδοσία, που έπαιξε μάλιστα τόσο τεράστιο Ιστορικό ρόλο, μέ πιό κρυφά και πιό ταιριαστά έλατήρια, και θά ζητήσομε κατά συνέπεια μίαν ύψηλότερη δικαίωση και άποκατάσταση τού προδότη: είτε θά βρούμε την άποψη του άπόλυτα πιό δικαιολογημένη, όταν μάλιστα αντιπαθούμε τόν ήρωα ή την Ιδεολογία που πρόδωσε: κι' αυτό μπορεί να γίνει και σατυρικά, όπως τό κάνει συχνά ο Shaw: είτε τέλος, έχομε ζήσει κ' έμεις, ή ό ιδεατός έαυτός μας, τίς ίδιες ψυχικές καταστάσεις, και θέλομε να πλάσομε και να δείξομε τί μαρτυρικό δρόμο πέρασε αυτός ό άνθρωπος για να κάνει την παρεξηγημένη του πράξη, και πώς μέ τό μαρτύριο τούτο Ισα-Ισα μυήθηκε βαθυτέρα, πλησίον περισσότερο εκείνο που πρόδωσε, κι' είναι πιό άξιος να τό νιώσει άπό τούς άπλοϊκούς, όπου θαμπώθηκαν και προσχώρησαν εύκολα. Φυσικά, στην περίπτωση τού Ίουδα, άποκλεινόταν άπό τά πριν ή δεύτερη άποψη. Μα κ' έτοι όπως παρουσιάστηκε, ήταν πάντως δύσκολο πράμα, και θά λέγαμε πώς άπαιτούσε μεγάλο θάρρος, αν δέν ξέρασε πώς ό Έλληνικός κόσμος, χωρίς συγκροτημένο σύστημα στις πεποιθήσεις του, δέχεται κάθε τόλμη μόλις ντυθεί έπίσημο ρούχο, και δέ διανοείται να διαμαρτυρηθεί παρά άπό ξένη παρόρμηση. Τό πρόβλημα της προδοσίας μπορούσε να γίνει διγνημα ή φιλοσοφικό δοκίμιο. Για να γίνει δράμα, χρειάζονταν οι στοχασμοί να γίνουνα πράξεις και τά κίνητρα πρόσωπα: κι' αυτό είναι άλλος ένας άθλος που ίρέπεται να καταλογίσομε στον κ. Μελά. Μ' ένα λόγο, ό Ίουδας είναι σά μία σειρά δυσκολίες που θέτει ό νους, και που λύνονται σαν άλγεβρικά προβλήματα μέ τά δεδομένα και τά «εύρειν» του. Κ' οι τεχνικές δυσκολίες της δράσης δέν ήταν οι μικρότερες. Πέρα όμως άπ' αυτό, και για να γίνει έργο τέχνης, για να μάς δώσει τη χαρά της λύτρωσης, για να μάς συγκλονίσει μέ τόν άνώτατον ανθρώπινο πόνο, τό θρησκευτικό, τί έπρεπε να περιμένομε; Άπό τό στόμα τού ήρωα μπορεί να μιλήσει μόνο ή θρησκευτική έμπειρία τού συγγραφέα, ή προσωπική του άγωνία, οι άμφιβολίες και ή άνάταση, ή συντριβή και ό αίνος. Τέτοια θρησκευτική πείρα δέ φαίνεται να έχει ό κ. Μελά, και δέν κρίνω για να τό πω άπό την ύπόλοιπην έκδήλωσή του, άλλ' άπό τά λόγια τού ίδιου τού έργου. Ο Ίουδας του ούτε μία στιγμή δέν αισθάνεται ψυχικήν έπαφή μέ τό Χριστό: τόν μισεί στην άρχή, σαν τό ψευτοπροφήτη που τού πήρε τη Μαγδαληνή, προσχωρεί κατόπι στους δπαδούς του επειδή άκουσε τό «ούκ ήλθον

βαλαιν ειρήνην, αλλά μάχαιραν», γυρίζει πάλι έναντι του γιατί νομίζει πως μέ τό πρσο του κήρυγμα μαλακώνει τις ψυχές και τις κάνει άνίκανες για την ένθνική έπανόσταση των Ίουδαίων, και τόν προδίνει. Σδλη του την έκδήλωση ό Ίουδας είναι τύπος άντι-θρησκευτικός, ή καλύτερα άθρησκος: οι σκοποί του είναι πολιτικοί, είναι σκοποί δράσης μέσα στο χρόνο. σωτηρίας έπίγειας τού ύποδουλωμένου Ιουδαϊκού λαού: κι' αυτή του πάλι ή λαχτάρα ξεκινάει άπό μία προσωπική του δυστυχία, άπό τό βιασμό της άδερφής του άπό ρωμαίους στρατιώτες. Είναι μία παρεξήγηση τού Χριστού και της διδασκαλίας του, παρεξήγηση που έπιτρέπεται στη Μάρθα, την άπλοϊκή γυναίκα που όνειρεύεται να ιδεί τά παιδιά της μέ χρυσές περικεφαλαίες και μέ σπαθί, μα όχι στον Ίουδα, τόν τετραπέρατο έλληνομορφωμένο άριστοκράτη. Και μάλιστα στην Ίουδαία, τη χώρα που οι προφήτες ξεφυτρώνανε σά μανιτάρια, όπου ή ψυχή τού λαού έπί αίώνες ήτανε στραμμένη προς τόν ούράνιο, άδυσώπητο. άνίλειο κυρίαρχό τους, τό Γεχωβά, κι' όπου ή μεταφυσική άγωνία ήταν τό καθημερινό ψωμί των έκλεκτών του, των άνάμαλλων, κουρλιασμένων προφητών του μέ τη βουερή φωνή. Τό Ιδανικό τού Ίουδα είναι πολιτικό, έμπνευσμένο, παρ' όλο τό μίσος του, άπό τούς ένθνικούς, άπό την κρατική έπιβολή των Ρωμαίων και τη στρατιωτική τους δύναμη. Ο Ίουδαίος δέν όνειρεύεται μάχες και δόξα, μα τη στιγμή που ό Θεός του θά τό άποκαστήσει θαυματουργό στην πορφύρα τού Σολομώντα. Άπό την παρεξήγηση αυτή μπορούσε να πηγάσει μία δραματική σύγκρουση. Κατά βάση ό Ίουδας θέλει να χρησιμοποιήσει τό Χριστό για όργανό του, να τόν μεταχειριστεί για μέσο που συγκεντρώνει, έγκαρδιώνει και ξεσηκώνει τις μάζες: φυσικά ή ήττα του θάταν μοιραία. "Α, έβραξε έτσι τό πρόβλημα ό κ. Μελάς, μπορούσε να βγει ένα δράμα έγκόσμιο, αλλά συγκλονιστικό. Ο Ίουδας, άπέναντι στο Χριστό, θάταν πάντα άνειλικρινής και δόλιος. Ο ένθουσιασμός του δέ δικαιολογείται, ούτε ή άπόλυτη άφοσίωσή του που τόν έκανε να πουλήσει όλα τά ύπάρχοντά του. Τι τάκανε αυτά τά χρήματα; Τάδωσε στο Χριστό; ό άνθρωπος μέ την καθαρά ύπολογιστική Ιδιοσυγκρασία, που λυπάται τό λίγο μύρο, που περιχύσε ή Μαγδαληνή στα πόδια τού Χριστού, σάθηκε τόσο άφελής, που έτρεφε μήνες μέ τά χρήματα του τό άλητομάζεμα εκείνο των όπαδών, καθώς έπρεπε να τού φαίνονται οι Άπόστολοι, άντι ν' αγοράσει όπλα, να πληρώσει προδότες άπ' τούς Ρωμαίους, κλπ.; Και καλά όλ' αυτά. Άλλά ή σκηνοθέτηση της προδοσίας για τά τριάντα όργύρια πώς ήταν δυνατό να γίνει πιστευτή άπό τόν κόσμο, που γνώριζε τά πλούτη και την καταγωγή τού Ίουδα; Πώς έξηγείται ή πρόσκαιρη έστω, ταύτιση του μέ τη μετανοημένη Μαγδαληνή, που ξεσκίζει τά ρούχα της, άφήνει τό κορμί της να ρέψει, κατατριβεται σε νηστείες κ' έξιλασμούς; Δέν είναι ψυχολογημένη ή άπάρνηση αυτή τού Ίουδα: αν ή Μαγδαληνή γινόταν Άμαζόνα, και κρατούσε τό κορμί της άνένδοτο, για να τό άτσαλώσει για τό έργο, θά τό καταλαβαίναμε καλύτερα. Πώς ξεγελάστηκε ό Ίουδας, έπί μήνες, έστω βδομάδες, να πιστέψει πως οι άκακοί ψαράδες, που ψέλναν ύμνους και όνειρεύονταν την «έπί γης ειρήνη και έν ανθρώποις εύδοκία», θά γίνονταν έπαναστατικός στρατός, να καταλύσει τούς άρματωμένους Ρωμαίους; Και έρχομα στην τελευταία πράξη, την ξαφνική μύηση και ψυχική μεταστροφή τού Ίουδα. Θά ήταν εύεξηγητή ή αυτοκτονία του άπό άηδία μπροστά στη θειλία των μαθητών, που πρόδωσαν όλοι μέ τη σειρά τους τόν άρχηγό, και φοβισμένοι άπό τις λόγχεις τόν άπαρνήθηκαν και σκορπίσαν άπό άπελπισία για την άποτυχία τού έργου του. Μόνος τώρα ό Ίουδας, χωρίς χρήματα, χωρίς πίστη στο ύλικό που θά χρησιμοποιούσε, βλέπει πόσο άκοπη ήταν ή προδοσία, πόσο άκακο τό πρόσωπο που έβγαλε άπ' τη μέση, πόσο μάταιος ό άγώνας που έκαμε. Η προδοσία, όποιαδήποτε, είναι άτιμη πράξη, κι' άντιστρατεύεται την καθαρή ζωή του ως τά τώρα.

Κι' όταν, άκόμα, άποδείχεται μάταιη για τόν ύψηλό πολιτικό σκοπό που ζήτησε, πρέπει να βρίσκεται άπελπισμένος, άνερμάτιστος, χαμένος στη ζωή, ως

θά βρισκόταν να ποίμε ό Θεμιστοκλής αν έχαναν οι Έλληνες τη ναυμαχία στη Σαλαμίνα. Άντι γι' αυτό, άποκαρδιωμένος ό Ίουδας και προσπαθώντας στην άγκαλιά της Ζελφά, ν' άναστήσει τεχνητά μερικά άπό τά χαμένα του όνειρα, δέχεται άξαφνα μηνύματα ένός κόσμου άλλου, όνειροπιάσματα γυναικών γι' άνάστατη νεκρών, γι' άγγέλους και ψαλμοδίες: δέχεται τη συχώρηση τού Χριστού, και την άπο κάλυψη της ίδιας του ψυχολογίας άπό τόν έτοιμοθάνατο. Πείθεται άπό ένα θαύμα, μία νοομαντεία, να ποίμε. Και μεταστρέφεται άπό μία «...φόρμουλα» άπό ένα ήθικό ρητό: «Δέν μπορεί να σωθεί τό μέρος, αν δέ σωθεί τό όλο». Τό σύνολο αυτό είναι ή ανθρωπότητα, που περιλαβαίνει και τούς Ρωμαίους, που μισεί, και τούς σκλάβους: κι' άφου συντρόφισσε μέ τόν ίδιο τό Χριστό τόσον καιρό, και δέν αισθάνθηκε καθόλου ούτε καν την προσωπική του γοητεία, μεταστρέφεται τώρα άπό μίαν άναπόδειχτη κατασκευή, άπό έναν άστήριχτο, ίσχυρισμό—που δέν ξέρομε τέλος πάντων αν τόν έίπε ό ίδιος ό Χριστός. Μεταστρέφεται άπό ένα φιλοσοφικό Χριστό, σύμφωνο μέ τις άντιλήψεις των ερημιστών και τού κ. Μελά. Και πάλι δέν έπρεπε ν' αυτοκτονήσει. Γιατί, άφου συχρόθηκε; Γιατί να μη γίνει τώρα ό πιό τολμηρός και θερμός μαθητής του, γιατι να μη διαδώσει τη διδασκαλία που έσωσε την ψυχή του και τούς άλλους; Δέν ήταν ό πιό κατάλληλος να φωτίσει τόν κόσμο, άφου είχε περάσει όλα τά βάσανα της άμφιβολίας και της άρνησιās; Μ' ένα λόγο, τό δράμα που πρέπει να είναι ή φυσική εξέλιξη ένός χαρακτήρα, σε σύγκρουση μέ τις άναπόφυγες συνέπειες των διαφόρων του φάσεων, ή μία σύγκρουση περισσότερων Ιδιοσυγκρασιών, που κινείται ή κάθε μία τους μέσα στα φυσικά της όρια, στηρίζεται έδω τη λύση του σε άκροβατισμούς διανοητικούς, άναγκαίους άπό την άσυγκρότητη σύλληψη των χαρακτήρων άπό την μεριά, κι' άπό τά γεγονότα της παράδοσης άπό την άλλη. Σύγκρουση κυριολεκτικά δέν ύπάρχει έδω πουθενά, γιατι ό Ίουδας κι' ό Χριστός βρίσκονται σε άλλα έπίπεδα, και για τόυτό τό δράμα δέν συγκινεί καθόλου. Μόνο λίγες σκηνές είναι φυσικές, και κατά σύμπτωση μόνον όσες παρουσιάζουν μίαν άρνηση, ή μία παρεξήγηση τού Χριστού: ή έπιχειρηματολογία τού Έλληνα χρυσικού, ή διεκδίκηση της Μάρθας, τά άντίφωνα εκείνα όπου ό Ίουδας ανατρέπει τό κήρυγμα, όλες δηλ. οι σκηνές που έκφράζουν μία βασικά άλλιώτικη άντίληψη για τη ζωή, μίαν άντίληψη Έλληνική. Ο κ. Μελάς, ό τι κι' αν κάνει, είναι Έλληνας. Δέν έχει ποτιστεί χριστιανικό πνεύμα, δέν έχει μυστικοπάθεια, δέν έχει τη λαχτάρα τού Θεού. Δέν τό λέω για να τόν κατηγορήσω. Κατά πσσαν πιθανότητα, εκατομμύρια ψυχές στην έποχή μας, και ίσως σε όλες τις έποχές, διατρέχουν τη ζωή τους χωρίς να ζήσουν τέτοιες άγωνίες και τέτοιες χάρες. Είναι έξυπνότερος άνθρωπος, αλλά ή έξυπνάδα δέν αρκεί για να συλλάβει κανείς τά ύπερλογικά εκείνα κινήματα, που συγκλονίζουν σε έξαιρετικές στιγμές τούς κοινούς ανθρώπους. Λίγα λόγια για τη διατύπωση: Ο κ. Μελάς είναι συνειθισμένος στην πεζή, λίγο-πολύ μιχτή, άκατάστατα πλούσια και οικεία χρωματισμένη γλώσσα τού Αθηναϊκού χρονολογήματος, που έχει αναγάγει ό ίδιος σε καλλιτεχνικό ύψος σπάνιο. Στην Ίουδα θάβησε να δώσει καθαρή ποιητική δημοτική. Τη δημοτική αυτή δέν την κατέχει, όπως δέν την κατέχομε όλοι οι γεννημένοι Αθηναίοι, δέν ξέρει τη σφικτοπλεγμένη σύνταξη της, τό πλούσιο και παραστατικό λεκτικό της. Μπορούσε ίσως να τη σπουδάσει, άλλ' αυτό θέλει χρόνια άφοσιωμένης δουλειάς. Και ό κ. Μελάς δέν είναι ποιητής, δέν έχει δηλαδή την άμεση έπαφή μέ τόν αισθητό κόσμο και τη βαθεία άστραπιαία άντίληψη της παραστατικής εικόνας που συμβολίζει, δυναμώνει και πλαταιώνει ένν έσωτερικό ζήσιμο. Δέν έχει την πηγαία, πρωτογενή, άπόλυτα άτομική άντίληψη της ζωής και τού κόσμου, που χαρακτηρίζει τό γνήσιο ποιητή. Άποτέλεσμα των δύο αυτών έλλείψεων: Πλατασμοί άναπόφευχοι, βιασμένη και ύπερβολικά άναλυτική φράση, χιλιοει-

πωμένες, κοινότοπες εικόνες, ζωντανεμένες μέ φόρτωμα δημοτικών ποιητικών λέξεων, πολλές φορές άταίριαστων, και κάτι ξενοισμοί περιεργοί, σά μεταφρασμένοι άπό τά Γαλλικά. Παραδείγματα: «Η ρομφαία της δικαιοσύνης σου κυματίζει (πώς;) άπό τόν άφαλό των ούρανών ως τά κατακλείδια της γης».—«Πλακώνει τά στήθεια των ανθρώπων, πιό βαρεία κι' άπ' όσο τό φαλακρό βουνό...»—«Και βασιλιάδες δέν τούς γλυτώνουν οι στρατοί τους».—«Ενας λαϊκός τύπος λέει όλη ώρα: «ας ύποθέσομε», κάθε άλλο παρά λαϊκή έκφραση. «Θά γλυτώσει την ψυχή της» (μέ την έννοια: θά σώσει ή θά λυτρώσει).—«Η άτσαλάκωτη ώμορφία του».—«Νά καθόμαστε τέτοια βραδυά, κλεισμένοι μέσα, σαν αυτούς που θέτάνουνα κάλπικη μονέδα». (Εικόνα κακή, άταίριαστη, άχρηστη).—«Κιθάρες τού Ίσραήλ, έτοιμασθήτε να κάμετε να βουβαθούν τ' άηδόνια». (Ποιός δέ θά σκεφτεί τό affaire taire;—«Δώστε μου την άδεια να φέρω ένα συνήθιο τού τόπου μου».—Δέ σ' άφήνω γι' άλλον... μα για τό λυτρωμό μου».—«Κυλάμε στα τυφλά, αυτό τό ποτάμι στό γιατάκι του» (Γιατάκι—κρεβάτι—Κοίτη (άνθρώπου)—κρεβάτι. Άρα γιατάκι;—κοίτη ποταμού).—«Έπλασα μίαν όρασιά», (όραμα, όπτασία).—«Πόσο θάνα ή ψυχή του κουρασμένη σ' αυτό τόν παράξενο άγώνα, να τρέξει στο χαμό της». (Κουρασμένη ώστε να πάει να χτθεί, ή δρόμος προς την άπώλειαν;—«Τό βέλος να περάσει στο σκότι πάντα για πάντα» (Πέρα ως πέρα, ή άπ' τό ένα πλευρό στο άλλο, ή μάλιστα ως μάλιστα;—«Τά καλύτερα κορίτσια της Ίερουσαλήμ θ' άδιναν την ψυχή τους μ' όλο τό μυρωμένο βάζο που την κλείνει (τό σωμα τους; για τό μισό άπ' αυτό».—«Νά διαλύσει κανέναν κάποιον πλάγος δέν είναι ντροπή». (faite honte).—«ΙΟ μικρός Άχλας, μου έπε φεύγοντας αυτό τό βράδυ (ce soir-la).—«Δέν είμαι άπό κείνους που πιστεύουν πως στέκει όλη (ή Ιστορία) στον άφρο, στο θέατρο κάποιων περιστατικών» (τι θά πεί; και μήπως ό Ίουδας δικαιώθηκε άπό την Ιστορία για να την επικαλεστεί: μετά 2000 χρόνια—«Η λαύρα κυματίζει σαν άσπρη φλόγα πυρκαγιάς πάνω άπό τό χορτάρι (πράσινο. Ποιός τό ειδη τέτοιο πράμα;) Βγαίνοντας άπό τό Έθνικό, μετά την παράσταση τού Ίουδα, άκουσα κάποιον να λέει: Δυνατό έργο. Κ' έγω σκεπτόμουνα όχι τόν Ίουδα, τό δράμα της άποκατάστασης και της λύτρωσης, αλλά τό δράμα τού κ. Μελά, που θέλησε να συνθέσει έργο θρησκευτικό και ποιητικό, άπό μία διανοητική πεποίθηση πως αυτά είναι «τά άνώτατα».

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΑΗ

—Ελάβαμε τό Αγγλικό περιοδικό «Δράμα» όργανο της Δραματικής Ένωσης. Εκτός άπό τη θεατρική κριτική τού μηνός, ζουμερη και προσανατολιστική, περιέχει ειδήσεις για όλες τις επαγγελματικές κ' έρασιτεχνικές παραστάσεις στην Αγγλία, και μελέτες για την όργάνωση των παραστάσεων και των θιάσων και τά προβλήματα που παρουσιάζει τό έρασιτεχνικό άνέβασμα και ή έκλογή των έργων. Τό περιεχόμενό του είναι διδαχτικό, γιατι βλέπομε τί κάνει ή ιδιωτική πρωτοβουλία και ή πηγαία άγάπη προς τό θέατρο. Έπαγγελματικοί ήθοποιοί συνεργάζονται μέ έρασιτέχνες, μέ φιλοτέχνους και μέ εκπαιδευτικές όργανώσεις για τό ζωντάνεμα τού θεάτρου στις πιό άπόμυρες γωνίες τού τόπου. Κριτικοί και σκηνοθέτες της Ένωσης ταξειδεύουν για να κρίνουν έργα και να δώσουν οδηγίες για μία έπαρχιακή παράσταση. Στις Αγγλοσαξωνικές χώρες γενικά ό κόσμος δέ διακρίνει τόσο άπόλυτα την καλλιτεχνική άπόλαυση σ' ενεργητική και παθητική. Όποιοι αγαπάει ένα καλλιτεχνικό έπίπεδο, έχει άπό φυσικό του την παρόρμηση να πάρει κι' αυτός κάποιον μέρος. Στην Ελλάδα ιδίως, όπου ή καλλιτεχνική ζωή περιορίζεται στην ύδροκέφαλη Αθήνα, θ' άξιζε να μιηθούμε τό παράδειγμα τούτο και να όργανώσομε στις έπαρχίες έρασιτεχνικούς όμίλους, που να καλλιεργούνε τη θεατρική τέχνη άπό έσωτερική άνάγκη και για την ευχαρίστηση πρώτα τη δική τους κ' ύστερα των συντοπιτών τους.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και αποθεματικά Δρ. 1.205.000.000

Καταθέσεις τῆ 30 'Ιουνίου 1933 » 8.607.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΥΠΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ

Κάϊρον—'Αλεξάνδρεια—Ζαγαζίκ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Εκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ
ἔσωτερικόν καὶ ἐξωτερικόν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους

Δέχεται Καταθέσεις

(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK 51 MAIDEN LANE

'Ιδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς 'Εθνικῆς Τραπεζῆς τῆς 'Ελλάδος συμφώνως
μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας 'Υόρκης πρὸς ἐξυπηρέτησιν
τῶν ἐν 'Αμερικῇ 'Ελλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΑ ΔΟΛΛΑΡΙΑ 1.500.000